

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Vliv náboženství na ekonomické postavení žen v rozvojových zemích
The Impact of Religion on Economic Empowerment of Women in Developing Countries

Student:	Dominika Brůnová
Vedoucí bakalářské práce:	Ing. Michaela Tichá, Ph.D.

Ostrava 2014

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání bakalářské práce

Student: **Dominika Brůnová**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: **Vliv náboženství na ekonomické postavení žen v rozvojových zemích**
The Impact of Religion on Economic Empowerment of Women in Developing Countries

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Lidský kapitál a instituce v teoriích růstu
3. Role náboženství a ekonomického rozvoje v empirických studiích
4. Vliv náboženství na ekonomické postavení žen v rozvojových zemích
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

ADAMCOVÁ, Lenka. *Rozvojová ekonomika*. Praha: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1515-1.

KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. Přeložili Eva Lajkepová a Pavel Kolmačka. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. ISBN 80-7325-059-4.

NAFZIGER, E. Wayne. *Economic development*. 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. ISBN 978-0-521-76548-0.

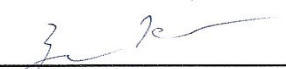
TEMBON, Mercy and Lucia FORT. *Girls' education in the 21st century: gender equality, empowerment, and economic growth*. Washington DC: World Bank, 2008. ISBN 978-0-8213-7474-0.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Michaela Tichá, Ph.D.**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 09.05.2014

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracoval samostatně.

V Ostravě dne: 5.5.2014

.....
Brůnová

Dominika Brůnová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala Ing. Michaelu Tiché, PhD. za poskytnutí odborných rad a námětů při zpracování této bakalářské práce, za její volný čas a trpělivost.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Lidský kapitál a instituce v teoriích růstu	7
2.1	Teorie ekonomického růstu	7
2.1.1	Solowův model	7
2.1.2	Nová (endogenní) teorie růstu	8
2.2	Společenské instituce a ekonomický růst	9
2.2.1	Náboženství	9
2.3	Postavení žen v náboženství	12
2.3.1	Postavení žen v křesťanství	13
2.3.2	Postavení žen v muslimských zemích	17
2.3.3	Postavení žen v ostatních náboženstvích	20
3	Role náboženství a ekonomického rozvoje v empirických studiích	24
3.1	Vliv některých náboženských směrů na ekonomický rozvoj	24
3.2	Vliv náboženství na faktory ekonomického rozvoje	28
3.3	Shrnutí	33
4	Vliv náboženství na ekonomické postavení žen v rozvojových zemích.....	35
4.1	Vzorky zemí, jejich ukazatele a zdroje dat	35
4.1.1	Angažovanost žen na trhu práce a ve společnosti.....	40
4.1.2	Vzdělanost	46
4.1.3	Zdravotní péče	50
4.2	Shrnutí	52
4.3	Vliv vzdělanosti žen na ekonomický rozvoj v islámských zemích	53
5	Závěr	58
	Seznam použité literatury	61
	Seznam zkratk.....	68
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	

Seznam příloh

Přílohy

1 Úvod

Tématem práce je vliv náboženství na ekonomické postavení žen v rozvojových zemích. Je to velmi důležité téma z hlediska rozvoje ekonomik, jelikož jsou ženy v dnešním světě čím dál více emancipovanější a chtějí se angažovat na trhu práce a ve společnosti. Což je výhodné pro ekonomický rozvoj.

Cílem práce je zhodnotit vliv náboženství na ekonomické postavení žen. Lze předpokládat, že v zemích kde mají ženy rovnoprávné postavení, bude ekonomika lépe prosperovat. Dojde totiž k větší dělbě práce a může se tak zvýšit produktivita práce, která následně vede k vyšším ziskům. Růst pracovní síly vede ke zvýšení kapacit ekonomiky a k dlouhodobému růstu.

Mezi metody, které v této práci byly použity, patří komparace ukazatelů v jednotlivých skupinách náboženství na vzorku vybraných zemí a rešerše literatury.

Data byla využita ze zdrojů Světové banky, Světového ekonomického fóra, z instituce UNESCO, UNDP či z organizace IPU.

Práce je rozdělena do tří částí. V první části nás práce seznamuje s teoriemi ekonomického růstu. Nejdříve se práce zabývá Solowovým modelem, který patří k nejznámějším neoklasickým růstovým modelům. Poté je podrobně popsána problematika modelů endogenního růstu, které vychází ze Solowova modelu. Dále jsou definovány společenské instituce a její vliv na ekonomický růst. Následně jsou v práci popsána jednotlivá náboženství, která jsou předmětem komparace v praktické části. A nakonec se práce zmiňuje o postavení žen v jednotlivém náboženství. Nejprve je popsáno, jaké postavení zaujímají ženy v křesťanství a jak je na ně nahlíženo. Poté práce zkoumá postavení žen v islámských zemích a to například zda mají rovnoprávný přístup ke vzdělání či zaměstnání. A následně práce uvádí, jak je nahlíženo na problematiku postavení žen v buddhistických, taoistických, hinduistických zemích a v zemích, kde je převládajícím náboženstvím tradiční kmenové náboženství.

Předmětem druhé části je rešerše empirických studií, v nichž je analyzována role náboženství a ekonomického rozvoje. Nejdříve je kapitola zaměřena na metody a data, které autoři ve svých empirických studiích použili. Dále jsou zkoumána některá náboženství a na závěr je popsáno, jak náboženství ovlivňuje faktory ekonomického rozvoje.

Poslední kapitola je zaměřena na empirické ověření vlivu náboženství na ekonomické postavení žen v rozvojových zemích. Soubor zemí podle úrovně HDI, je rozdělen do tří skupin podle převládajícího náboženství. Následně jsou popsány a zkoumány vybrané

ukazatele z oblasti zaměstnanosti, vzdělanosti a zdravotní péče, např. ženská pracovní síla, genderová rovnost ve vzdělání či míra mateřské úmrtnosti atd. Nakonec je analyzován vliv vzdělanosti na ekonomický rozvoj v muslimských zemích.

2 Lidský kapitál a instituce v teoriích růstu

Tato kapitola se zabývá nejdříve teoriemi ekonomického růstu, konkrétně Solowovým modelem a novou teorií růstu. Poté jsou definovány instituce a jejich vliv na ekonomický růst. Dále jsou vysvětlena všechna náboženství, která se v této práci vyskytují a které jsou předmětem zkoumání v praktické části (křesťanství, islám, hinduismus, buddhismus, taoismus, judaismus a původní náboženství).

2.1 Teorie ekonomického růstu

Podle Soukupa (2007) se otázkami ekonomického růstu zabývá ekonomická teorie po celou dobu své existence, i když v různém období s rozdílnou intenzitou. Ve dvacátém století vrcholil zájem o problematiku ekonomického růstu dvakrát. Poprvé se s ním společnost mohla setkat ve čtyřicátých a padesátých letech, kdy vznikaly nejprve keynesiánské modely růstu a jako odezva na ně pak byly rozvíjeny neoklasické růstové modely. Druhá vlna zájmu o problematiku růstu se objevila koncem osmdesátých let a v devadesátých letech, která se promítla především do rozvoje teorií endogenního růstu. Klíčovým prvkem všech modelů ekonomického růstu je agregátní produkční funkce.

2.1.1 Solowův model

Neoklasická teorie růstu používá dlouhodobou agregátní produkční funkci vyjadřující závislost domácího produktu na množství práce a kapitálu. Kapitál je definován jako fyzický kapitál. Produkční funkce má klesající výnosy z kapitálu a konstantní výnosy z rozsahu. Technologický pokrok je v Solowově modelu exogenní, což znamená, že není v rámci modelu vysvětlen. Dále se v Solowově modelu používá intenzivní produkční funkce vyjadřující závislost kapitálu na pracovníka a produktu na pracovníka (Holman, 2010).

Protože se projevují klesající výnosy z kapitálu, ekonomika míří ke stálému stavu. Stálý stav, jak ho definuje Čihák a Holub (2000), je situace, kdy je časové hledisko nepodstatné a jednotlivé veličiny lze tedy považovat za dlouhodobě konstantní. Pokud neroste populace, investice ve stálém stavu kryjí pouze opotřebení kapitálu, tudíž nedochází ani k růstu produktu, ani k růstu kapitálu (Holman, 2010).

Neoklasický model předpokládá, že budou příjmy na obyvatele mezi bohatými a chudými zeměmi konvergovat (Nafziger, 2004). Směřování ekonomik do stálých stavů se projevuje pomocí efektu dohánění. Efekt dohánění znamená, že pokud mají země shodné produkční funkce a stejné míry úspor, země s nižším kapitálem a produktem na pracovníka rostou rychleji a dohánějí tak země s vyšším kapitálem na pracovníka (Holman, 2010).

Nutné podotknout, že Solowovo tvrzení o přibližování ekonomik se projevilo v době, kdy vrcholila vlna poválečné dekolonizace, a proto vyvolalo vlnu zájmu světových ekonomů. Řada z nich však tento model záhy velmi kritizovala (Adamcová, 2009).

Zvýší-li se míra úspor, pak se ekonomika dostává do nového stálého stavu s vyšším produktem i kapitálem na pracovníka (Holman, 2010).

Jestliže roste populace, investice ve stálém stavu pokrývají opotřebení kapitálu a obdařují kapitálem nové pracovníky. Pokud neexistuje technologický pokrok, roste produkt ve stálém stavu totožným tempem jako populace. Produkt na pracovníka ani kapitál na pracovníka se nemění (Holman, 2010).

2.1.2 Nová (endogenní) teorie růstu

Oproti neoklasickému modelu je v této teorii brán technologický pokrok jako endogenní veličina. K doložení základních myšlenek teorie endogenního růstu je používán např. AK model, který má s modelem od Solowa mnoho společného.

V teoriích endogenního růstu se pojetí kapitálu rozšiřuje. Kromě fyzických kapitálových statků sem patří znalosti, které se zpětně promítají do technologií a do kvalifikace lidského kapitálu.

Šimek (2007, s. 41) definuje lidský kapitál jako: „*Soubor znalostí a zručností, kterými disponuje pracovník a který může být pronajat. Tyto znalosti a schopnosti, které pracovník získal ze vzdělání, pracovního výcviku a z vlastní zkušenosti vytváří určitý druh produktivního kapitálu. Hodnota tohoto kapitálu je určena na pracovním trhu.*“

Dalším modelem je podle Kotlána (2001) R&D (model výzkumu a vývoje) vycházející z mikroekonomických modelů. Existuje-li dokonalá konkurence, potom úsilí firem dosáhnout alespoň dočasně ekonomický zisk je motivuje k provádění inovací, jež snižují náklady, nebo vedou k uvedení nového výrobku na trh. Firmy se snaží provádět další inovace, protože se snaží udržet si tento ekonomický zisk. Ekonomiky mohou udržovat dlouhodobě vysoké tempo růstu, protože empirie nepotvrdila klesající mezní výnos z inovací a z důvodu, že hromadění znalostí probíhá ve zrychlené míře. Platí tedy, že mnohé země nemusí vzájemně konvergovat.

Pro tvůrce hospodářské politiky je doporučována podpora tržního hospodářství, a to především konkurence, liberalizace cen, privatizace, vyjasnění vlastnických struktur. Významným se jeví podpora vzdělávání a jeho konverze do inovací. V oblasti veřejné politiky je to podpora spoření a mnohé další (Kotlán, 2001).

2.2 Společenské instituce a ekonomický růst

V neoklasické teorii růstu se předpokládá, že technologický pokrok probíhá bez jakéhokoliv přičinění. V teoriích endogenního růstu technologický pokrok probíhá, jestliže se investuje do vzdělání a výzkumu. Ale stále nejsou zodpovězeny tyto otázky – Kdy lidé investují do lidského a fyzického kapitálu? Za jakých podmínek? (Holman, 2010).

Je to právě investování a podnikání, které žene hospodářský růst. Nutným předpokladem jsou však k tomuto specifické společenské instituce. Instituce jsou formální či neformální pravidla chování, jejichž dodržování je vynucováno morálními nebo zákonnými sankcemi. Základní společenskou institucí nezbytnou pro hospodářský růst je vlastnictví. Lidé investují jen tehdy, když vědí, že nepřijdou o výnosy z jejich investic. Vlastnictví je definováno jako soubor práv, zejména právo vlastněnou věc užívat, právo ji pronajmout, prodat nebo z ní mít výnosy. Hospodářský růst mnoha chudých zemí je ve skutečnosti blokován nedostatečnou ochranou a jistotou vlastnických práv (Holman, 2010).

Dobře vymezená a chráněná vlastnická práva jsou základem pro ekonomický růst. Aby byla zaručena jistota, převoditelnost vlastnických práv, musí dobře fungovat mnoho institucí. Vlastnická práva dávají jistotu, že bohatství zůstane tomu, kdo jej vytváří. Mezi neformální instituce patří například náboženství, tabu, zvyky, tradice, normy chování či konvence (Holman, 2010).

2.2.1 Náboženství

Neformální instituce, mezi které náboženství patří, jsou někdy nazývané jako kultura dané společnosti. Kultury můžeme definovat jako vzorce, pojednávající o chování. Je patrné jednak to, že ekonomický systém je obecně vzato slučitelný s různými kulturami, ale také to, že na míře slučitelnosti dané kultury a ekonomického trhu bude záviset také jeho efektivnost. Je jasné, že společnosti s korupční kulturou a vypjatým individualismem a s neochotou se učit jsou odsouzeny k ekonomickému úpadku a stagnaci. Stejně jako společnosti s vysokou kulturou osobní cti, kulturou inovativnosti a schopnosti stálého učení se by měly šanci na trvalý ekonomický vzestup bez politických a sociálních tlaků (Mlčoch, 2005).

Náboženství formuje lidské chování a ovlivňuje tedy ekonomiku celého státu, ovlivňuje postoje například k práci, poctivosti, k postavení žen v rodině i v celé společnosti.

Slovo religiozita pochází z latiny a znamená být obzvlášť dbalý nějaké činnosti. Náboženství můžeme definovat jako systém víry a bohoslužby, jímž se řídí společnost (Partridge, 2006).

a) Křesťanství

Podstatou křesťanství je Ježíš Kristus, jeho zakladatel. Křesťané se pak podle Ježíše Krista snaží ve svém životě řídit (Küng, 2006). Křesťané jsou sdruženi v rozmanitých a četných organizačních formách církví a společenství. Největší organizovaná společenství představují protestantská církev, římskokatolická církev a východní církev (viz níže). Mezi současnými devíti světovými náboženstvími je křesťanství jak geografickým rozšířením, tak i počtem svých stoupenců největším náboženským společenstvím (Bellinger, 1998). Posvátnou knihou křesťanství je Bible, která se skládá z Nového a Starého zákona.

Katolicismus klade důraz na kontinuální dějinnou tradici víry a praxe od časů Apoštolů až do dnešních dnů. Ortodoxní neboli pravoslavné náboženství je křesťanství nacházející se především ve východních zemích. Ortodoxní církve najdeme na Balkáně, v Rusku a ve východní Evropě. Protestantská církev představuje křesťanské vyznání a řád založený na principech reformace. Jedinou autoritou je Bible, kněžství všech věřících a ospravedlnění vírou (Partridge, 2006).

b) Islám

Islám je náboženství založené na počátku 7. století v Mekce Muhammadem. Vyznavači tohoto náboženství se nazývají muslimové. Po smrti proroka Muhammada došlo pro různé pojmání jeho následnictví a vedení náboženské obce k rozvratu muslimů, z něhož vzešly dodnes se odlišující dva velké směry ší'itů a sunnitů (sunnité představují 83 % muslimů, zachovávají tradici, tvořící ve spojení s koránem dva základní prameny islámu). Korán, nejvýznamnější text islámu, obsahuje poselství Alláha zjevená proroku Muhammadovi andělem Gabrielem (Partridge, 2006; Bellinger, 1998).

Všichni muslimové představují druhé největší náboženské společenství na světě, které je rozšířené ve 112 zemích, z toho jako náboženství většiny v 38 zemích a jako státní náboženství ve 24 státech. Ve státech, kde muslimové představují více než 90 % obyvatelstva, svou věroukou a morálními názory výrazně ovlivňují veřejný život a tím pádem i celou ekonomiku země (Bellinger, 1998).

c) Buddhismus

Buddhismus je světově rozšířené náboženství, které bylo založené Siddhárthou Guatamou a nazvané podle čestného titulu Buddha, což znamená „probuzený“ či „osvícený“. Uctívá ho bezpočet lidí na celém světě a vedle Ježíše Krista je nejčastěji umělecky ztvárňovanou osobou. Jeho postava vyzařuje mír, nadhled, svrchovanost a klid. Guatama Buddha jako velký učitel ukázal dodnes nepřekonatelným způsobem stovkám milionů lidí cestu spásy (Küng,

2006). Buddhistů je přibližně 309 miliónů. V Kambodži, Thajsku a Bhútánu je buddhismus státním náboženstvím (Bellinger, 1998).

d) Taoismus

Taoismus je náboženský směr a také filozofická škola, odvozující se od čínského filozofa Li Era, známějšího jako Lao-c' (Bellinger, 1998). Taoismus byl na začátku antikonfuciánským opozičním hnutím (Küng, 2006).

Taoisté odmítali typické mužské politické angažmá. Konfuciáni se podle nich snažili lidi vychovávat příliš tvrdě, řídit a vést. Svět se podle nich stal chaotičtější (Küng, 2006).

V jeho centru stojí jako klíčový pojem cesta (tao). Cílem stoupenců taoismu je dosažení nesmrtelnosti. Metody, které při tom používají, mají široké spektrum – tělesná cvičení, meditace, sexuální praktiky. V 7. století se taoismus stal v Číně státním náboženstvím. Každý okres musel mít vystavěn taoistický chrám (Bellinger, 1998).

e) Hinduismus

Hinduismus je používán Evropany pro náboženskou tradici a sociální systém existující v Indii. Nemá zakladatele, pevně stanovené krédo, institucionální strukturu ani proroky.

Hinduismem se na Západě označuje třetí a poslední historická vývojová fáze v indických náboženských dějinách. Počet hinduistů činí dnes přibližně 800 milionů. Tvoří třetí největší světové náboženství. V Nepálu je náboženstvím státním (Bellinger, 1998).

Hinduismus je vlastně označení ohromného množství rozmanitých přesvědčení a praktik. Existuje ovšem jistá přesvědčení společná většině složek hinduismu, např. je kladen důraz na Dharmu, což je správný způsob života. V hinduismu nalezneme také osvobození z věčného cyklu zrození, smrti a znovuzrození (Sansára), ve kterém je člověk uvězněn osudem (Partridge, 2006).

f) Judaismus

Z hlediska náboženských dějin představuje judaismus druhou vývojovou fázi izraelitsko-židovských dějin, ubírající se v tradicích první etapy. Izraelitské náboženské společenství se odvolává na Mojžíše. Je náboženství hebrejských kmenů, které nebyly nábožensky ani etnicky jednotné (Bellinger, 1998).

Přestavuje etický monoteismus založený na božím zjevení Mojžíše na hoře Sinaj (Partridge, 2006). Existuje mnoho druhů judaismu, např. progresivní judaismus (odmítá tradiční ceremoniály a zákony), ortodoxní judaismus (vyznačuje se věrností talmudskému učení i tradičním formám života a usiluje o prosazení judaistických tradic i do politického života) či konzervativní judaismus (stojící mezi progresivním a ortodoxním judaismem), (Bellinger, 1998).

V dnešní době žije zhruba 17,6 miliónů židů, kteří tvoří jen 0,3% světového náboženství. Judaismus je v současné době rozšířen ve 125 zemích, jako většinovým náboženstvím je pouze v Izraeli, ve všech ostatních zemích jde o náboženství menšiny (Bellinger, 1998).

g) Kmenová náboženství

Kmenová náboženství jsou také nazývána např. jako „primitivní“, „tradicionalní“ náboženství. Původní náboženství bývají rozvinutím tradicionalistických náboženství domorodých a kmenových kultur. Dřívější terminologie však vzbuzuje dojem, že původní náboženství mají nerozvinuté, prosté, archaické a neprogresivní systémy víry. K současným původním náboženstvím patří náboženství australských domorodců a náboženství původních obyvatel Ameriky (Partridge, 2006).

Původní náboženství můžeme stejně jako ostatní náboženství vnímat jako způsob, jímž si určité skupiny lidí snaží dosáhnout štěstí, bohatství pro sebe samy, pro své rodiny a pro celé společenství a zlepšit zdraví. Jestliže poznáme, co si určitá skupina pod pojmem štěstí, bohatství a zdraví představuje a jakým způsobem k nim dospívá, mnohem lépe dané kultuře porozumíme. Původní náboženství mají velký význam hlavně pro antropologii a pro zkoumání náboženství obecně. Zjištění, že náboženství může být do značné míry záležitostí pravidel mezilidského chování, lze vnímat jako jeden z nejdůležitějších příspěvků původních národů (Partridge, 2006).

2.3 Postavení žen v náboženství

V postavení ženy se v lidské kultuře odráží odlišnost mezi ženou a mužem. Na jedné straně může být vzájemně se doplňující protikladnost pohlaví považována za symbol a model chování celé řady dalších párů. Na druhé straně biologicky odlišná role pohlaví byla pro řadu náboženství dokladem existence odlišných typů tvořivých sil působících ve světě a na základě této zkušenosti také náboženství rozlišila ženská i mužská božstva, která dávají a berou život a řád způsobem, který je charakteristický podle pohlaví. Uvedené zkušenosti pomohly odlišení role žen a mužů na poli náboženství a měly vliv na vnímání a posvěcení odlišného statusu žen v porovnání s muži. Jedním ze základních pojmů dějin náboženství je „posvátno“. Jejich vztah k rodu, tj. ženskému či mužskému, je jedním z jeho výrazných rysů. Posvátné bytosti – kosmické síly nebo božstva či filozofické principy – jsou obvykle v náboženství vnímány buď jako mužské, nebo ženské, případně jako kombinace obou dvou. Ve většině náboženství v různých historických obdobích byly ženská jména a aktivity vyhrazeny četným aspektům přírody, božským bytostem nebo kosmickým silám (Doležalová, 2004).

2.3.1 Postavení žen v křesťanství

Doležalová (2004) tvrdí, že vznikající křesťanství se soustředilo od počátku na mužského spasitele boha, zatímco ženský princip v něm praktický nebyl zastoupen. Rozhodujícím způsobem byl vztah křesťanství k ženám ovlivněn judaismem a sociálními vzorci v rámci antického světa, z něhož vyplynulo i jejich sociální postavení. Křesťanství na judaismus navazuje zejména odvoláváním se na texty o stvoření člověka, od 4. století navíc přidává propracované učení o prvotním hříchu, jenž se dědí a zatíží tak lidské pokolení.

Při pohledu na texty Nového zákona se v postoji křesťanů k ženám setkáme s rozpory. Avšak je nutné se zmínit, že se jedná o nesoustavné zmínky, v žádném případě nejde o systematická pojednání o ženách. Nejčastěji je citovaná pasáž Nového zákona, kde je napsáno, že není rozdíl mezi pohanem a židem, otrokem a svobodným a ženou a mužem. V evangeliích můžeme nalézt informace o ženách, s nimiž se dostává při různých příležitostech do kontaktu Ježíš, který se i k nim obrací se svým učením a v některých případech jsou pro svou víru dávány za příklad ostatním (Doležalová, 2004).

Doležalová (2004) poukazuje na to, že přítomnost žen v Ježíšově blízkosti je stěží pominutelná. I když nebyly ženy vybrány k apoštolátu (náboženské hlásání a šíření křesťanství), účastnily se všech významných událostí. Se ženami se můžeme také setkat jako se spoluzakladatelkami prvních křesťanských obcí. Podílely se také na misijní činnosti, např. jako pomocnice (označovány jako spolupracovnice).

Avšak protikladnou linii představují různé pokyny jako například zmínka o tom, že se ženy nesmí učit, což se stalo základem pro vyloučení z kazatelské a misijní činnosti. Stejně vyznívá také výrok, že ženy mají ve shromáždění mlčet a mnohé další (Doležalová, 2004).

Renzetti (2003) tvrdí, že když křesťanští církevní teologové a vůdci zkoumají role křesťanských žen, často se odvolávají na učení svatého Pavla, který poučuje křesťanky s Efezu, aby byly podřízeny svým mužům jako Pánu, jelikož muž je hlavou ženy, jako Ježíš Kristus je hlavou církve. Jinde zase Pavel vysvětluje, proč musí mít ženy zakrytou hlavu při náboženských shromážděních, ale muži nikoliv. Tvrdí, že muž si nemá zahalovat hlavu, jelikož je obrazem a odleskem slávy boží, avšak žena je odleskem mužovy slávy.

Společně s rituálními zákazy převzatými z judaismu byly Pavlovy myšlenky využity zejména k formulaci norem týkajících se manželství a celibátu a k vyloučení z kněžství. K tomuto procesu dochází s postupným upevňováním vznikajícího křesťanského náboženství od poloviny 2. století. Nejednoznačnost v nejranějších křesťanských textech ve vztahu k ženám je natolik výrazná, že se stala předmětem pozornosti (Doležalová, 2004).

Sexismus v Pavlových spisech, který je předmětem náruživých polemik, je méně podstatný než skutečnost, že tyto spisy používali církevní křesťanští teologové a papeži, aby dál propagovali a legitimizovali podřízenost žen. Existuje množství důkazů o tom, že v raném období křesťanského hnutí se na vedení společnosti podíleli jak muži, tak i ženy (viz výše). Sto let po vzniku církve však již fungovala výlučně mužská hierarchická struktura. Jako by byly zapomenuty nebo přehlédnuty příklady a učení Ježíše. Znalci bible zdůrazňují, že neexistuje jediný důkaz, že by Ježíš vystupoval v nějakém směru sexisticky. Naopak je spoustu dokladů o tom, že od mužů a žen požadoval tytéž morální zásady a nesnižoval ženskou přirozenost ani ženské schopnosti (Renzetti, 2003).

Zastoupení žen v okruhu Ježíšových učedníků a posluchačů je dokladem ohlasu křesťanské misie a její otevřenosti. Rovnost mužů a žen se prosazuje v jejich postavení před Bohem. Co se týče světské sféry, tam se ve vztazích mezi muži a ženami rovnost neprosazuje. Překonání bariéry, do níž byly v antickém světě ženy uzavřeny, umožnila skutečnost, že první křesťané se setkávali v soukromých domech. Právě přenesení aktivit křesťanů do soukromých domů otevřelo ženám cestu k aktivnímu zapojení do činnosti vznikajících křesťanských obcí. Účast ženy tak byla podporována a měla velký význam, protože ženy měly velký podíl na získávání křesťanských přívrženců. S odkazem na principy křesťanské morálky bývá také zdůrazňována vyšší sociální prestiž žen v křesťanských komunitách. S postupným vývojem církve však byly ženy zatlačeny mimo sféru veřejnou, do sféry soukromé. Přestaly tak být součástí církevní hierarchie a nebyly již spojovány s misijními ani rituálními aktivitami. Pokud jim byla přiznána možnost aktivního působení v rovině veřejné, pak to bylo spojeno s ideálem panny, respektive celibátním ideálem, který je spojován právě s křesťanským pohledem na ženu (Doležalová, 2004).

Další otázkou spojenou s postavením ženy v křesťanské společnosti je její přístup ke vzdělání. Brown-Tkacz (2008) tvrdí, že ač mnoho lidí věří, že vzdělání žen je moderní myšlenkou zrozenou v osvícenství, není tomu tak. Vzdělávání dívek a žen sahá již do starověku. Roku 407 n. l. sv. Jeroným napsal, že by rodiče měli vychovávat stejně své syny i dcery. V Regensburgu v roce 2006 papež Benedikt XVI. připomněl helenizaci¹ židů a později křesťanů během starověku. Pomocí helenizace došlo k pokroku v oblasti ženského vzdělávání. Dalším velkým stimulem, který nemůže být opomenut, bylo křesťanské uznání náboženské rovnosti pohlaví. Je předpokládáno, že muži i ženy mají stejnou schopnost porozumět víře a také disponují stejnou intelektuální schopností.

¹Helenizace znamená šíření řecké kultury.

Chceme-li pochopit kořeny vzdělávání žen v křesťanské tradici, musíme se podívat nejdříve do Písma, kde je obsaženo mnoho důkazů o tom, že se ženy duševně vyvíjely a vzdělávaly své syny a vedly je k ctnosti. Stejně tak vzdělávali oba rodiče i své dcery. Jakmile se začaly vyvíjet kláštery a klášterní školy, je zdokumentovaný případ několika šlechticů v Římě, které se intenzivně věnovaly biblickému studiu. Naučily se hebrejsky a přišly do Betléma, kde založily klášter pro muže i ženy. Dokonce mohly ženy ve starověku číst a měly přísné školní osnovy. Děti se učily abecedu, řečtinu, latinu a číst biblické texty. Existuje mnoho textů psaných jeptiškami – velmi vzdělanými křesťanskými ženami. Egerie cestovala ze západního Středomoří do Svaté země a napsala detailní monografii o svých zkušenostech. Také u žen v domácnosti byla uznávána moudrost a svatost (Brown-Tkacz, 2008).

Vzdělávání dívek bylo nadále oceňováno i v průběhu středověku. V 11. století je vzdělání ještě důležitější než kdy předtím. Křesťanství má lidem předávat více znalostí teologie, Písma a zjevení. Ve 12. století hledali biskupové prostředky, jak vychovávat své světské duchovenstvo. Proto vznikly Adventní univerzity, což byl vzdělávací komplex mimo domov či klášter. Ženy, které nepatřily do světského duchovenstva, byly vzdělávány doma či v kláštorech. Vzdělané ženy si také mohly dopisovat s učiteli o duchovních tématech. Ve 13. století sestavila jeptiška Gertrude z Hackebornu obrovskou knihovnu pro ženy s klasickými díly a autory s cílem snadnějšího pochopení Písma a duchovnosti v klášteře (Brown-Tkacz, 2008).

Studium písma a biblických textů byl vrchol křesťanské výchovy v rané a středověké církvi. Možnost studovat však měli jen svobodní lidé, chudí lidé a otroci neměli prostředky k zaplacení učitelů. Tradičních svobodných umění je sedm (např. gramatika, logika a rétorika, což mělo připravit člověka na další studium, jako je aritmetika). Křesťanství rozšířilo pro věřící vzdělávací příležitosti. Dříve se někdo musel narodit do rodiny s dostatečným bohatstvím, které jim dovolilo najmout si učitele. Avšak podle křesťanství jestliže byl někdo přijat do náboženské komunity, mohl být vzděláván. Také děti chodily jak do latinských, tak řeckých klášterů, či byly vyučovány doma rodiči. Jestliže si rodiče nevěděli rady, požádali o radu teologa. Sv. Basil Veliký stanovil osnovy a metody pro výuku dětí. Využíval mnoho alternativních metod, protože nesouhlasil s nucením dětí k práci (Brown-Tkacz, 2008).

Poston (2014) tvrdí, že Bible nezakazuje ženám pracovat mimo domov. Avšak žena podle Bible byla stvořena, aby se starala o manžela a děti. Pokud dokáže vše skloubit, může pracovat a rozvíjet své individuální koníčky. Důvodem, proč ženy chtějí pracovat mimo domov, je finanční situace rodiny. Manžel a manželka se musí rozhodnout společně, zda stačí,

aby pracoval jen muž. Žena podle Bible má preferovat nejdříve druh práce, který je v blízkosti domova, aby mohla co nejvíce času trávit s dětmi.

Důvod, proč se mužské církevní autority později rozhodly ženy z vedoucích rolí vyloučit, není znám. Je však zřejmé, že ženy byly v rámci křesťanství odkázány do postavení občanek druhé třídy, což v mnohých křesťanských církvích přetrvává dodnes (Renzetti, 2003).

V rámci křesťanské tradice mají být muži racionální, autoritativní, a mají si udržovat moc. Přesto jejich vůle podle tohoto popisu slábne, pokud jsou konfrontováni s ženským půvabem. Ženy jsou opravdu často zobrazovány jako svůdkyně a jsou příčinou mužova hříchu, stejně jako prý svedla Eva k prvnímu hříchu Adama. Na druhou stranu křesťanství vynáší pannu s čistým srdcem a tělem a také dobrou matku, kterou ztělesňuje Marie – matka Ježíšova (Renzetti, 2003).

Co se týče postoje vůči zasvěcování žen na kněze, je katolická církev proti. Papež k tomuto prohlásil, že tato otázka není otevřena debatě ani mezi věřícími. Kněží jednají ve jménu Ježíše a představují jej i fyzicky. Katolíci poukazují také na to, že Ježíš povolal za své učedníky dvanáct mužů, nikoliv dvanáct žen. Otázka zasvěcování žen na kněze je dnes v katolické církvi bezpochyby velmi kontroverzní. Role žen v katolické církvi se však rozšiřuje, mnohdy jako důsledek vzrůstajícího nedostatku kněží. Stále větší počet katolických farností se spoléhá na vedení žen. V roce 1994 vedli v USA více než 300 katolických farností bez stálého kněze pastorační pracovníci, z nichž 75 % tvořily ženy a jeptišky. Ženy v tomto postavení však nemají stejná práva jako muži, jelikož nemohou vykonávat rituály, jež provádějí mužští duchovní (Renzetti, 2003).

Na rozdíl od katolické církve téměř všechny protestantské církve dnes do svých pastoračních služeb ženy zasvěcují. Počet farářek a duchovních žen od počátku 70. let pravidelně roste. Přesto se ženy při pastorační práci mohou setkat ve svých společenstvích a církvích se sexismem. Mohou zažít diskriminaci v pastoračním postupu, funkčním postupu i platovou diskriminaci, a to i tehdy, když mají vyšší kvalifikaci než muži (Ranzeti, 2003).

Dále Renzetti (2003) vyzorovala, že nerovnost, která v minulosti charakterizovala většinu křesťanských vyznání, přiměla některé věřící opustit křesťanskou víru se vším všudy, avšak jiní členové církve se rozhodli setrvat a pracovat na změně uvnitř svých náboženských institucí.

Doležalová (2004) tvrdí, že přes celkově negativní vztah k ženám, který se po celé dějiny křesťanství projevoval v normách týkajících se manželství a etických ustanovení, to byly právě ženy, které v prostoru jim vymezeném výrazně přispěly k rozvoji křesťanství.

V průběhu dějin se staly mučednicemi, ve středověku významnými mystičkami nebo sveticemi. Pokud tedy do dějin křesťanství ženy zasahovaly, pak to bylo pouze v rámci vzorců vytvořených již během středověkého období. Pokud se dostaly do rozporu s těmito vzorci, bylo s nimi zacházeno jako s pomýlenými odpadlicemi od víry nebo čarodějnicemi. Pokud se postavení a role žen v moderní době v rámci křesťanské kultury změnilo, pak se to stalo pomocí sociálních podnětů, nikoli díky procesům uvnitř církve.

2.3.2 Postavení žen v muslimských zemích

Postavení žen v muslimských zemích je tématem, o němž se nejvíce diskutuje. Je totiž obecně známo, že se muži k muslimským ženám chovají jinak než v ostatních zemích. Frouzová (2005) tvrdí, že kvůli snaze vydobýt si rovnocenné postavení a vůbec více svobody se dívky vrhly na vzdělání. Zatímco v roce 1960 chodilo v arabských státech severní Afriky a Blízkého východu do základní školy v průměru jen 27,9 % žen, v roce 1975 to bylo již 46 %. Což bylo důvodem zvýšení gramotnosti žen. Například v Tunisku byla ještě v roce 1956 negramotnost mezi ženami 96 %, dnes už umí psát a číst přes 40 % ženského pohlaví. V Bahrajnu v roce 1971 neumělo 76 % žen číst a psát, dnes se míra gramotnosti žen pohybuje okolo 50 %. Roste také počet dívek na univerzitách, třeba v Íránu tvoří dívky více než polovinu studujících. Také v Kuvajtu, Spojených arabských emirátech nebo právě v Bahrajnu studuje na univerzitách více dívek než chlapců.

Zvýšení vzdělanosti žen umožnila především vzdělávací opatření tamních vlád. Populační exploze v 80. a 90. letech nedávala tušit nic dobrého. Dalo se předpokládat, že pro mladé lidi nebudou jednou pracovní místa ani sociální jistoty, budou hrozit nepokoje či v horším případě revoluce. Vlády proto nastartovaly osvětové kampaně a začaly stavět školy i v zapadlých vesnicích. Oficiálním heslem bylo, že jen vzdělané matky vychovají kvalitní potomky. Skutečným důvodem byl ale fakt, že vzdělané ženy mají méně dětí. Kromě toho muslimským ženám pomohly také feministické organizace, ať už místní, nebo podporované ze západních zemí. Například v Turecku existuje ženských organizací oficiálně třicet, v Mali přes dvacet. Právě díky nim se dařilo prosazovat tato témata do médií a uvádět je do všeobecného povědomí (Frouzová, 2005).

Frouzová (2005) tvrdí, že vzdělávání žen pomohlo islámským ženám k tomu, aby se dostaly také na trh práce. Mladé muslimky dnes chodí do zaměstnání mnohem častěji než jejich matky či babičky, a stále více přispívají svými platy do státního rozpočtu. Zaměstnané ženy jsou dnes v islámských zemích vidět na každém kroku, ať už jako učitelky, prodavačky, úřednice nebo političky či policistky.

Avšak ani zde není situace tak příznivá, jak by se podle statistik zdálo. I v tomto případě totiž platí pro ženy jiná kritéria a mnohem těžší podmínky než mají muži. Začíná to už tím, že ještě stále nemají ke vzdělání přístup všechny dívky. Například egyptská feministka Nihád Abú al-Kunsán vypráví, že když mají rodiny mnoho dětí a málo peněz, dávají přednost spíše vzdělání chlapců než dívek (Frouzová, 2005).

Studenti mají snadnější přístup k zahraničním stipendiím než studentky. Kupříkladu bohaté ropné státy Perského zálivu podporují zahraniční pobyty studentů, jelikož to právem považují za dobrou investici do budoucnosti země. Ovšem dívky toto stipendium dostávají jen výjimečně. Částečně to vychází i ze strategie nadací, které upřednostňují stipendisty před stipendistkami. Mužští stipendisté je budou posléze reprezentovat v pracovním životě, zatímco u žen se předpokládá, že skončí v domácnosti. Z velké části je to i vina rodin, které si nepřejí, aby jejich dcery odešly studovat na Západ. Mají strach, že by se tam spustily, zkazily a poškodily tak svou i rodinnou čest (Frouzová, 2005).

Frouzová (2005) také poukazuje na to, že co se týče zaměstnání, ženy v muslimském světě musí stále bojovat se spoustou překážek a hlavně s předsudky společnosti. Společnost mnohdy vnímá pracující ženu jako poběhlici, která jen hledá záminku, jak se dostat z domu a seznamovat se s cizími muži. Nebo je podle nich zaměstnaná žena chuděra, která se provdala za neschopného muže, jenž nedokáže uživit rodinu, a ona proto musí vypomáhat s rodinným rozpočtem. Žena zaměstnaná mimo dům musí v mnoha lokalitách počítat s pomluvami, protože v očích tradičně smýšlejících lidí bude černá ovce, vrhající na rodinu špatné světlo.

To je také častým důvodem, proč některé vystudované dívky nevstoupí na trh práce. Znalost tří jazyků, diplom z Harvardu, praxe v zahraniční firmě, to všechno jim nemusí být nic platné, když se rodinná rada usnese, že by jejich práce uškodila dobré pověsti nebo že raději uspořádají sňatek. Iráčanka žijící v Německu Samíra al-Akbar vypráví, že většině ženám není získaný diplom nic platný, a že většinou slouží ženám studium jen k tomu, aby si našly ženicha z lepší společnosti. Dokonce i manžel může zakázat své ženě chodit do práce, když usoudí, že by vedle ní mohl vypadat méněcenně (Frouzová, 2005).

Jak ale Frouzová (2005) zdůrazňuje, neměli bychom podléhat dojmu, že všechny muslimky touží chodit do práce, a jejich manželé, pevné tradice a pomluvy sousedů jim v tom brání. Mnoho žen po zaměstnání nijak netouží. Mnoho žen dokonce ani nijak zvlášť netouží po vycházení z domu. Veškeré nákupy a venkovní špinavou práci za ně obstarají muži. Jde vidět, že se některé ženy v muslimském světě smířily se svým postavením. Kdo ale někdy žil v islámské zemi, přestává se divit. I v zásadě snadný úkol jako třeba zajet na úřad pro razítko vyžaduje nesmírné úsilí a zdlouhavé cestování starými autobusy. Také nesmírné vedro, prach,

smog, nesrozumitelná byrokracie a všudypřítomná korupce tomu nepomáhá. Proto takové starosti nechávají ženy na mužích.

Je nutné také přiznat, že to mají v některých ohledech muslimky snazší než ženy v Evropě. Dokládá to příklad, že muž musí živit ženu, i kdyby se mu nechtělo. Jelikož jsou peníze automaticky brány jako rodinné peníze, nikdy muž nemůže říct, že žena rozhazuje jeho peníze (Frouzová, 2005).

Domácnost je zároveň jednou z mála oblastí, kde mají ženy právo vládnout a rozhodovat. Žena rozhoduje, jaký se koupí nábytek, jaký druh záclon či která značka pračky bude v domácnosti. Nákupy obstarává muž. Formou objednávek probíhají často i běžné nákupy potravin (Frouzová, 2005).

Renzetti (2003) vysledovala, že ve většině islámských společností je samozřejmě mnoho žen, které chodí do školy nebo pracují mimo domov. Přesto je vyvíjeno maximální úsilí, aby se ženy nepohybovaly ve společnosti příslušníků opačného pohlaví – budou pro muže de facto neviditelné. Existují například ženy učitelky, které učí jen studentky, a ženy lékařky, které ovšem výhradně léčí jen pacientky. Jestliže musí studentky učit muž, dělá to pomocí zástěny, kde vstoupí dřív, než ženy vstoupí do třídy. Dále například v Saudské Arábii mají všechny banky ženské přepážky, kde pracují jen ženy úřednice a pokladní a k nimž přistupují jen klientky. Ženy jsou také vyloučeny z mešit a z většiny náboženských rituálů, i přesto většina žen podniká pravidelné návštěvy svatých islámských svatých.

Míra ortodoxie, kterou muslimové prosazují, se liší podle země i sekty. Malajsie a Libanon jsou např. liberálnější než Saudská Arábie a Írán, kteří jsou zase liberálnější než Alžírsko a Afghánistán. Ani islámské země navíc nezůstaly nedotčeny feminismem, i když se tento feminismus od mnohých liší. Jde o druh feminismu, který se rozvinul v kontextu hluboce ctěné náboženské víry a liší se tak od feminismu západního. Malé skupinky žen v muslimských zemích začaly organizovat a rozvíjet plány, jak dosáhnout více svobod a práv včetně možnosti získat zaměstnání, práva studovat Korán v mešitě a zejména rovnoprávnějšího postavení v rodinném právu. Ve většině islámských společností může například muž svou manželku zbít, aniž by mu hrozilo vězení či právní postih. V některých islámských společnostech se objevují i „vraždy cti“, kdy mužští příbuzní ubodají či ukamenují ženu, která svou rodinu zneuctila např. tím, že měla předmanželský sex, spáchala cizoložství či se jen na veřejnosti stýkala s cizím mužem (Renzetti, 2003).

2.3.3 Postavení žen v ostatních náboženstvích

a) Hinduismus

Knotková-Čapková (2008) uvádějí, že nejvíce medializovanými tématy jsou například v Indii tato – obyčej satí (vyznačující se upalováním vdov); podřízené postavení žen v rodině; dále skutečnost, že se ženy nemohou, nebo mohou jen obtížně prosadit na pracovním trhu, mají ztížený přístup ke vzdělání. S tím vším však příliš nesouzní skutečnost, že v indickém kulturním prostoru bylo a je od 2. poloviny 20. století ve vysoké politice poměrně dost žen (například premiérek). Zastoupení žen ve vysoké politice by mohlo navodit zdání, že ženy v soutěži o politické posty diskriminovány nejsou. Skutečnost, že je ve vysokém politickém úřadě žena, však zdaleka nemusí být obrazem této situace. Zprvu, aby mohla určitá společenská skupina vytvořit svou lobby, aby její reprezentantka skutečně mohla v politice hájit zájmy skupiny, potřebuje tato skupina mít politické zastoupení alespoň 30 %, což v Indické republice ani zdaleka není splněno. Pokud se objeví jedna žena na vysokém postu, může to naopak představovat alibismus v systému, který dotýcnou stejně donutí přizpůsobit se dominantnímu politickému diskursu, v případě žen maskulinnímu. Zpravidla zde uniká pozornosti fakt, že všechny tyto ženy na vysokém postu byly či jsou vdovami po významných politicích nebo jejich dcerami. Nabízí se tedy interpretace, že tyto ženy ve vysoké politice nejsou důkazem rovných genderových příležitostí, ale představují ve skutečnosti dynastický model, tedy jsou symbolem rodového jména a odkazu významného politika. Žena ve vysoké funkci tedy nebudí pohoršení, ale je jako zosobnění bohyně, potažmo Matky vlasti. Což je ovšem záležitost ideologické interpretace, jejíž symbolika nenarušuje společenské struktury patriarchátu.

Pozemské dcery mají k božským matkám ve skutečnosti velice daleko. V Indii hraje roli hierarchické kastovníctví – podle sekulární ústavy je sice jakákoli diskriminace na základě etnika, kasty, pohlaví a náboženství protizákonná, nicméně ve skutečnosti diskriminace často přetrvává, a to bohužel i v rozhodování soudních sporů, a ještě více v přístupu policie ke kauzám, jako je například znásilnění, domácí násilí apod. Jsou zde také velké sociální rozdíly mezi městem a venkovem a mezi jednotlivými oblastmi státu. Zcela odlišná je např. situace žen z městských středních vrstev, zejména žen vzdělaných, oproti situaci venkovských žen, zvláště z nízkých kast, kde je negramotnost velmi vysoká, a mezi ženami vyšší než mezi muži (Knotková-Čapková, 2008).

Muži v hinduismu patřila veřejná sféra, zatímco ženě sféra soukromá. Žena byla definována především jako oddaná matka a manželka. Specifickou skutečností je, že indická společnost není dosud společností převážně sekularizovanou, ale náboženskou. Na jedné

straně stojí oficiální politická rétorika, která prosazuje principy rovných příležitostí, na druhé straně stojí hierarchická tradice a její pevné kořeny. Je důležité zdůraznit, že se indická společnost velice mění, avšak změna se týká především vyšších a středních vrstev. Mnohé ženy z těchto vrstev jsou politicky aktivní, pracují a odmítají roli ženy v domácnosti. Vytváří se zde ovšem i vrstva manželek „paniček“, žen úspěšných mužů, které zůstávají doma dobrovolně, protože to považují za docela pohodlné. Naopak chudé ženy pracovat musí a také pracují, poněvadž je to pro ně nezbytné. V těchto vrstvách však je, obzvláště na venkově, praktická podřízenost ženy zcela běžná, domácí násilí je zde běžným jevem (Knotková-Čapková, 2008).

b) Taoismus

Taoismus nabízí osvěžující změnu od tradičního pohledu na ženy, jelikož mnoho světových náboženství se k ženám chová lhostejně. Pas (2006) zdůrazňuje, že musí být odlišena teorie od praxe. Například v křesťanství mají ženy i muži teoreticky stejnou důstojnost, ale v praxi tomu tak není. Ale co se týče taoismu, teorie a praxe z hlediska tohoto tématu se nějak zvlášť neliší. Taoismus je náboženství genderově neutrální. To vyplývá z koncepce Jin-Jang, která učí, že ženy a muži jsou si rovni a neoddělitelní. Oproti konfucianismu dostávají ženy v taoismu šanci na vzdělání. Některé z nich dosáhly vysokého vzdělání a duchovních úspěchů.

Budoucnost žen v taoismu je ale předmětem spekulací. Jejich postavení závisí na celkovém postavení žen ve společnosti. V Číně je dnes rovnost žen a mužů běžnější než kdykoli předtím (Pas, 2006).

c) Buddhismus

Sharma (2014) tvrdí, že před příchodem buddhismu do asijských zemí to ženy neměly lehké. Ženy v té době byly podřízeny mužům. Žena byla celý svůj život podřízena ať už svým rodičům v dětství, svému muži, či později, až byla matkou, byla pod kontrolou svých synů. V tomto období se nemohla žena vzdělávat.

Podle buddhismu nejsou ženy horší než muži. V šestém století př. n. l. však přišel Buddha s řadou novinek ohledně postavení žen. Neviděl nijaké významné rozdíly mezi muži a ženami. Tvrdil, že podobně jako muž, tak i žena může dosáhnout naprosto stejného probuzení či osvobození ještě v tomto životě (Pavlík, 1998). Buddhisté věřili v rovnost všech lidí a v rovné postavení žen. Buddha bez váhání přijal to, že jsou ženy schopné si uvědomovat pravdu stejně jako muži a uznal jejich schopnosti a talent. To bylo důvodem, proč je Buddha přijal do řádu. Ačkoliv v buddhistické literatuře není nikde zmínka o tom, zda se ženy vzdělávaly doma či byly posílány do škol, můžeme najít mnoho příkladů vzdělaných žen.

Ženy se dokázaly vzdělávat bez větších obtíží. Ve skutečnosti některé z nich byly vzdělanější než někteří mnichové (Sharma, 2014).

Pavlík (1998) tvrdí, že v minulých stoletích se dostali cestovatelé do nejstarších buddhistických zemí, jako je Srí Lanka, Thajsko a Barma, nebo až dokonce na sever do zasněženého Tibetu. Kde se dochovaly jejich poznámky a zápisky, které dokládající důkazy, že postavení žen v buddhistických zemích se tehdy podstatně lišilo od postavení žen ve většině hinduistických a islámských zemí. Singhálské ženy například představují kontrast v tom, jaké mají smělé držení těla, jak chodí zpříma a nejsou od mužů tyranizovány.

Podle Pavlíka (1998) je postavení žen např. v Myanmaru téměř rovnocenné k mužům. Podobně jsou na tom i tibetské a thajské ženy, ke kterým se muži chovají oproti ostatním orientálním ženám odlišně (Pavlík, 1998). Buddhistické ženy mají stejné vzdělávací příležitosti jako muži a není omezena jejich náboženská svoboda (Sharma, 2014).

Pavlík (1998) vyzoroval, že původně byla žena jakožto matka a záchovatelka rodu velice uctívána. Znamená to, že se tehdy ženy mohly účastnit náboženského života spolu s tím i jakéhokoli života duchovního, což bylo nerozlučně spjato. Později však došlo ke změnám k horšímu, což souviselo s ubýváním matriarchálních rysů. Dodnes ale jsou ve společnosti zbytky matriarchálních prvků, což svědčí o tom, že si ženy patrně svá práva statečně bránily.

Dále se práce zabývá účastí žen na náboženském životě. Dnes je pro ženy – ve srovnání s muži – obtížnější plně se věnovat praxi Dhammy, avšak situace se pomalu zlepšuje. V Thajsku existuje mnoho žen žijících v oddělených kláštrech. Věnují se různým činnostem, jako je aranžování květin, příprava jídla, zahradní práce, drobný úklid apod. V několika málo oblastech rovněž chodí s mnichy na almužní obchůzku. Většinou si však musí hradit osobní výdaje z vlastních úspor. Kromě toho také mohou pracovat s mládeží a v různých sociálních oblastech. Ačkoli mají v kláštrech pouze druhořadé postavení, existují i nezávislé komunity vedené zkušenými ženami, které vyučují meditaci a mají vysokou prestiž. Dále jsou zvány do domácností, aby recitovaly části párijských textů. Mladé barmské dívky se na krátkou dobu stávají mniškami. Na Šrí Lance jsou mnišky praktikující meditaci a provádějící různé ceremonie. Pro většinu mnišek je však ekonomické přežití mnohem obtížnější než pro mnichy, což pramení z hluboce zakořeněných předsudků (Pavlík, 1998).

Pavlík (1998) dále tvrdí, že na Západě jsou ženy mnohem soběstačnější a rovnoprávnější než v minulosti, což vytváří příhodné klima k vytvoření nového řádu buddhistických mnišek. Mniši, žijící v západních zemích, mají většinou liberálnější postoje a jsou ochotnější přijmout ženy ve vlastní tradici. Na Západě je to často ještě sociálně

psychologický problém, protože na buddhismus se většinou dávají ty ženy, které se pokládají za emancipované. Jenomže právě ty se ze všeho nejméně rády klanějí mnichům.

d) Kmenové náboženství

Ženy v zemích, kde je převládajícím náboženstvím kmenové náboženství, čelí výzvám, aby využívaly plně svá lidská práva. Často jsou obětí mnoha forem diskriminace, nemají přístup ke vzdělání, zdravotní péči, trpí chudobou a jsou vystaveny násilí, a to nejen domácímu, ale sexuálnímu zneužívání. Role domorodých žen byla narušena v důsledku ztráty přírodních zdrojů, poškozování ekosystémů, transformace zemí na peněžní ekonomiky, změny v místních, rozhodovacích a sociálních strukturách atd. Navzdory specifickým problémům, kterým čelí ženy v kmenovém náboženství, se zde objevuje neochota řešit genderovou problematiku obyvatel (UNICEF, 2010).

Pro ženy a dívky je rovnost přístupu ke kvalitnímu vzdělání také zásadní prostředek jejich zapojení do ekonomického, sociálního a politického života. Domorodé dívky jsou ještě více znevýhodněny než domorodí chlapci. Ženy vyznávající kmenové náboženství mají nejvýznamnější roli matky a také pracovní síly v rodině (UNICEF, 2010).

3 Role náboženství a ekonomického rozvoje v empirických studiích

Poté, co byla vymezena teorie lidského kapitálu a popsána jednotlivá náboženství, je důležité se zaměřit na empirické studie, zabývající se touto problematikou. Předmětem této kapitoly je rešerše empirických studií, v nichž je analyzována role náboženství a ekonomického rozvoje. Byly vybrány pouze takové empirické studie, které lze považovat za přínosné, významné či zajímavé, s ohledem na dostupnost. Nejdříve je kapitola zaměřena na metody a data, které autoři ve svých empirických studiích použili. Dále jsou zkoumána některá náboženství a na závěr je popsáno, jak náboženství ovlivňuje faktory ekonomického rozvoje.

Filipová a Bednařík (2009) ověřovali vliv náboženství a politického režimu na lidský kapitál a ekonomický rozvoj. Filipová (2012) se zabývala otázkou, zda přispívají postoje v protestantských zemích silněji k ekonomickému růstu než v ostatních zemích. Barro a McCleary (2003) zkoumali, zda existuje souvislost mezi náboženstvím a ekonomickým rozvojem napříč zeměmi. Také Grier (1997) se zabýval touto problematikou se zaměřením na bývalé kolonie. Blum a Dudley (2001) zkoumali, zda má Weber ohledně vlivu náboženství na ekonomický rozvoj pravdu.

Většina autorů analyzuje velké vzorky zemí v průběhu několika desetiletí. Někteří zkoumají jen určité regiony, např. Grier bývalé kolonie či Blum a Dudley na skupinu měst.

Autoři využívají statistické metody, především regresní analýzu (Filipová a Bednařík 2009; Filipová 2012; Barro a McCleary 2003; Grier 1997), shlukovou analýzu (Filipová a Bednařík 2009) a deskripci (McCleary 2009; Blum a Dudley 2001).

3.1 Vliv některých náboženských směrů na ekonomický rozvoj

Jako první provedl systematické studium náboženství v celosvětovém měřítku proslulý německý sociolog, politický ekonom a jeden ze zakladatelů moderní sociologie – Max Weber. Weber se soustředil především na hlavní světová náboženství. Zejména však provedl důkladnou analýzu vlivu křesťanství na vývoj západního obyvatelstva. Dále přišel s hypotézou, že kapitalismus se nevyvinul ve vzduchoprázdnu, nýbrž souvisel s rozvojem protestantské etiky. Tato hypotéza byla převratná a stala se v ekonomii a společenských vědách legendou.

Ve své studii se Weber (2009) zmiňuje o tom, jak v jeho době měli protestanti daleko větší podíl na kapitálovém vlastnictví než katolíci. Katolík je klidnější a je vybaven menší touhou po zisku, sází spíše na zajištěnější průběh života, než na riskantnější, ale eventuálně slávu a bohatství přinášející způsob života. Weber (2009) usoudil, že náboženství může být hnací silou společenských změn. V protestantských zemích a obzvláště pak v jejich puritánské

variantě, spatřoval zdroj kapitalistických názorů, typických pro moderní západní společnost. V protestantském, zejména kalvinistickém pojetí byl úspěch na tomto světě považován za projev Boží přízně. A proto touha kalvinistických podnikatelů dosáhnout hmotného úspěchu, která napomohla hospodářskému rozmachu západní civilizace, byla prvotně motivována záměrem sloužit Bohu. Weberova práce značí, že protestantská volba intenzivní světské činnosti podporovala vznik moderního kapitalismu. Weber (2009) argumentoval, že to byli právě obchodníci, kteří se rozhodli, že jsou protestantské státy dobrým místem k podnikání.

Mnoho studií se zabývá Weberovou hypotézou zmíněnou výše a ověřují její pravdivost. Např. Landes (1998) se odkazuje na slavné práce Webera, který podle něj odlišil ekonomickou výkonnost severní a jižní Evropy v rané moderní době. Podle Webera (2009) byla Evropa rozdělena do dvou odlišných skupin, z nichž každá má své vlastní standardy produktivity či tvořivosti, smluvního jednání s ostatními a akumulace kapitálu. Po přezkoumání historických důkazů došel Landes (1998) k závěru, že kulturní faktory mohou být klíčem k vysvětlení rozdílů mezi zeměmi, které se týkají míry hospodářského rozvoje.

Blum a Dudley (2001) zkoumali, co bylo příčinou rozkvětu severní Evropy, kde převládaly protestantské země během 250 let před průmyslovou revolucí. Také báдали, co vedlo k stagnaci jižní Evropy, která byla charakteristická zeměmi s katolickým náboženstvím za stejné období. Do zemí jižní Evropy patřily například Francie, Španělsko, Itálie a do zemí severní Evropy především Velká Británie, Německo, Švédsko atd. Landes (1998) navrhl, že vysvětlení těchto odlišností severu a jihu v průběhu staletí, které předcházely průmyslové revoluci, můžeme nalézt v oblasti kulturní evoluce.

Blum a Dudley (2001) dokazují vliv náboženství na ekonomický růst například na celkovém počtu obyvatel měst. U měst, která přijala protestantskou víru, se počet obyvatel mezi lety 1500–1700 zvýšil o pětinasobek. Zatímco u zemí vyznávající katolické náboženství narostl celkový počet obyvatel o necelý dvojnásobek ve stejném období. Alenn (2001), zkoumající stejné období, poukazuje na to, že reálné mzdy vzrostly v průměru o 4 % ve vzorku protestantských měst, avšak došlo k poklesu o 19 % ve vzorku zemí vyznávající katolickou víru. Co se týče růstu populace v roce 1500, byla města v jižní Evropě početnější a mnohem větší než na severu, existovalo zde 133 měst, což bylo zhruba čtyřikrát více než na severu. Také Grier (1997) zjistil, že růst populace souvisí s hospodářským růstem, a že nestálost inflace a růst spotřeby vlády mají negativní vztah k rozvoji.

Ohledně znalosti čtení a psaní v roce 1750 bylo v protestantských regionech více center gramotnosti než v katolických oblastech, protestantské země disponovaly gramotnějším obyvatelstvem než katolické země. Blum a Dudley (2001) tvrdí, že na rozdíl od svých katolických protějšků byli protestantští obchodníci schopni využít nových příležitostí ve městech ležících u Atlantiku. Protestantská města s přímým přístupem k Atlantiku byla schopna využít pokroku v dopravní technice, která umožnila snížit náklady na přepravu. Dále upozorňují, že hospodářský úspěch protestantské Evropy v preindustriálním období tkví v tom, že protestanti pracují tvrději a šetří více než jednotliví katolíci a dodržují přísný kodex chování ve svých smluvních vztazích. Huntington (2001) a Landes (1998) také poukazují na vliv náboženství na ekonomický rozvoj ovlivňující osobní chování a hodnoty jako jsou upřímnost, šetrnost atd. Podle nich byl protestantismus nápomocný k rozvoji vlastnických práv a písemných smluv, které vedly k lepší organizaci v obchodování.

Dále se práce zabývá odlišností Latinské Ameriky, kde převládá katolická církev a Severní Ameriky, kde je rozšířený protestantismus. Další autoři tvrdí, že protestantská ctnost tvrdé práce a individualismus umožnily USA a Kanadě vybudovat velkou základnu úspor. Z těchto úspor se poté generovaly prostředky potřebné ke zvýšení investic a akciového kapitálu. Také Grier (1997) tvrdil, že neschopnost Latinské Ameriky prosperovat a rozvíjet se, a to zejména v porovnání se svými severními sousedy, často vedla vědce ke spekulacím o politických a sociálně ekonomických příčinách zaostalosti regionu. Tabellini (2008) ve svém výzkumu, kde se zabýval údaji o druhé generaci amerických občanů, došel k závěru, že vzdálené politické instituce zanechaly svým stoupencům současné postoje a hodnoty. Země, ve kterých před více než sto lety převládaly demokratické politické instituce, mají větší pravděpodobnost, že se u současných potomků přistěhovalců zobrazí ve všeobecné důvěře a respektu k druhým.

Andreski (1966), zabývající se zaostalostí Latinské Ameriky, argumentuje, že katolická společnost je náchylnější k autoritativním režimům než protestantské země. Uvádí, že komunismus najde snadněji stoupence v katolíkově, než v protestantovi. Jedním z možných vysvětlení, které podává Grier (1997), je, že protestantské země jsou prosperující, zatímco všechny zcela katolické jsou chudé.

Také Grier (1997) zkoumal rozdíl mezi katolickým náboženstvím a protestantismem, ale oproti Blumovi a Dudleymu (2001) prozkoumával rozdíl mezi bývalými koloniemi. Španělsky mluvící země zdědily vlastnosti Španělska, které nejsou zvláště příznivé pro růst a rozvoj. Autoři argumentovali, že tyto vlastnosti vycházejí z katolicismu, dominantní kulturní síly ve většině španělsky mluvících zemí.

Grier (1997) zjistil, že bývalé španělské a francouzské kolonie (obě mají katolickou tradici) fungují podstatně hůř, než odpovídá průměru bývalých britských kolonií. Také zaznamenal, že tempo růstu protestantismu je pozitivní a významně koreluje s reálným růstem HDP a že úroveň protestantismu výrazně souvisí s reálnou úrovní příjmů na obyvatele. Leonardi, Nanetti a Putnam (1993) přisuzují převládající nedostatek důvěry k druhým silné katolické tradici. Práce Landese (1998) zdůrazňuje vliv kultury nesnášenlivosti rozptýlené katolickou církví, kterou opustilo mnoho vzdělaných a talentovaných lidí, což vedlo k tomu, že se Španělsko přestalo v 16. a 17. století rozvíjet.

Zatímco většina vědců připustila korelaci mezi protestantismem a ekonomickým rozvojem, některé části Weberovy práce jsou stále předmětem diskuzí. Většina kritiků tvrdí, že rozvoj a prosperita nejsou omezeny na protestantské větve. H. M. Robertson (1973) argumentoval, že kapitalismus existoval před reformací a že Weberova korelace mezi protestantismem a růstem je opravdu případ obrácené kauzality. Vzestup střední třídy a kapitalismu změnil protestantskou etiku. Grier (1997) namítá, že protestantismus je jediným náboženstvím přispívajícím ke kapitalismu, ani že je jediným faktorem růstu. V drtivé většině není protestantismus v korelaci s růstem a rozvojem. Na rozdíl od hypotézy Webera výsledky Griera (1997) ukazují, že náboženství není jediným určujícím faktorem pro diferenciální rozvoj a růst. Protestantismus se zdá být jen jedním z mnoha faktorů, které určují ekonomický pokrok, tvrdí kritici Webera. Blum a Dudley (2001) neprokázali Weberovu hypotézu o pozitivním dopadu morálky protestantů na ekonomický růst v Evropě.

Další empirické práce se zabývají židovským náboženstvím. Ač jsou židé po celém světě výraznou menšinou, duchovně, kulturně, nábožensky a hospodářsky jsou ovšem velmocí, která se zapsala do dějin. Filipová (2012) tvrdí, že role náboženství a ekonomického rozvoje byla studována také v židovské historii. Botticinia a Eckstein (2004) zdůrazňuje transformaci židovského náboženství okolo 70. n. l., kdy došlo k pochopení Tóry. Každý žid je odpovědný za učení svých synů. Díky otcům pak chlapci lépe porozumí židovským pravidlům. To mělo dát židům konkurenční výhody ve formě vyššího lidského kapitálu. McCleary (2009) se domníval, že židé investovali do lidského kapitálu, protože žili na okraji společnosti, která jim často bránila ve vlastnictví majetku. V případě, kdy nějaký majetek vlastnili, existovala nejasná vlastnická práva. Ekonom Evelyn Lahrer (2004) také studuje vztah mezi náboženstvím a ekonomickým rozvojem zaměřující se na židovství (viz následující kapitola).

Také je nutné se zmínit o islámu, který je svým početním zastoupením dnešním druhým světovým náboženstvím. Filipová (2012) zdůrazňuje, že pokud jde o islám, je obecně

považován za přítěž ekonomického rozvoje. Huntington (1997) či Landes (1998) tvrdí, že přesvědčení, že je Bůh jedinečný, všemohoucí, suverénní, disponující s životy a majetky jeho poddaných a věčný, vede nejen k nedostatku svobody a k omezeným vlastnickým právům, které potlačují podnikání, konkurenci a ekonomický rozvoj, ale také k fanatismu. Na druhé straně Kuran (2006, 2012) se snaží vysvětlit, že za ekonomickou zaostalost muslimského světa mohou nedostačující instituce. Dále tvrdí, že výše zmíněné charakteristiky nemohou být zapřeny, ale můžeme je vidět také v jiném náboženství. Charakteristiky zdrženlivého lidského chování jsou symptomy institucionálního deficitu, který začal vycházet na povrch v dobách industriální revoluce v západní civilizaci v 18 a 19. století. Střední východ trpěl nedostatkem adekvátních institucí, které nebyly schopny používat nové technologie. Pomocí islámského práva se formuje systém institucí, který je zodpovědný za nízký ekonomický rozvoj muslimského světa. Jak Kuran (2005, 2011) tvrdí, tyto prvky islámského práva nepodporují rozšíření technologií masové výroby, udržují slabou občanskou společnost a připravují půdu pro trvalá autoritářská pravidla.

3.2 Vliv náboženství na faktory ekonomického rozvoje

McCleary (2009) tvrdí, že před rokem 1760 byly podmínky v Anglii v mnoha ohledech podobné, jako jsou dnes v rozvojových zemích: špatná infrastruktura, nedostatek technologické inovace, žádná dělba práce a slabý bankovní systém. Poprvé se o vlivu náboženství na ekonomiku zmiňuje Adam Smith v díle Pojednání o podstatě a původu bohatství národů, které zkoumá podmínky vedoucí k průmyslové revoluci. Zásadním příspěvkem Smithe k modernímu studiu náboženství bylo, že náboženská víra a aktivity s tím spojené jsou racionální volbou. Lidé si vybírají náboženství, kterému chtějí věřit a určují míru, do jaké se náboženství zúčastní. Smith (2001) byl zásadně pro vymanění státu z vlivu církve. Také Fanfani (2008) argumentoval, že náboženství vede k růstu, pokud je odděleno od politického a hospodářského života země. Tvrdí, že všechna náboženství mají negativní vliv na rozvoj, a že oddělení církve od státu, které se vyskytuje v mnoha protestantských zemích, je hybnou silou hospodářského růstu.

Soukromé vlastnictví a práva zajistit svou existenci byla později podporována dělením moci na světskou a církevní, tvrdí Huntington (1997) a Landes (1998). Takzvaná sekularizace znamenala, že světská vláda zabezpečovala záležitosti a poskytovala veřejné statky bez vlivu církve. Díky stanovení adekvátních institucí byla světská vláda flexibilnější a rychleji reagovala na ekonomický či sociální rozvoj. Převod církve do světských rukou je také zdůrazněno jako pozitivní faktor ekonomického rozvoje v Evropě. Oddělení

církevní a světské moci vedlo k podpoře svobody a hospodářské soutěže, což jsou důležité faktory technologického pokroku a ekonomického růstu. Na druhé straně Stark (1994), jako sociolog, se snaží popřít tento koncept sekularizace argumentem, že většina společnosti ve středním věku nebyla více nábožensky založená než nyní. Také tvrdí, že je sekularizace mýtem. Ale s tím Filipová a Bednařík (2009) nesouhlasí, jelikož sekularizace, jak je definována, není spojena s obyčejnými lidmi a náboženským vyznáním celé společnosti. Podle Filipové a Bednaříka (2009) se sekularizace vztahuje ke zničení síly a tedy ovlivňuje vládu a instituce.

Smithův současník John Wesley podporoval vzájemný vztah mezi náboženstvím a hospodářským růstem. Pochopil, že hromadění bohatství by mohlo ohrozit zbožnost. Wesley došel k závěru, že byl hospodářský růst pro náboženství škodlivý. Také zjistil, že pro danou úroveň náboženské participace vede zvyšování základních náboženských přesvědčení (např. víra v peklo a posmrtný život) ke zvyšování hospodářského růstu. Náboženská víra zvyšuje produktivitu tím, že podpoří individuální rysy, jako jsou poctivost, pracovní morálka a spořivost. Barro a McCleary (2003) došli k závěru, že s celkovým ekonomickým rozvojem dochází ke snižování náboženského vyznání. Tuto analýzu použili pro odhad vlivu náboženství na ekonomický růst s předpokladem, že vyšší náboženská víra povzbuzuje růst, protože ovlivňuje individuální chování, které zvyšuje produktivitu, pracovní morálku nebo spořivost. Výsledky tuto domněnku potvrzují. Na druhé straně zvýšení docházky do kostela pro danou náboženskou víru ekonomický růst snižuje.

Podle McClearyho (2009) náboženství ovlivňuje čtyři základní ukazatele ekonomického rozvoje (vzdělání, hodnotu času, naději na dožití a urbanizaci). Náboženská víra je slučitelná s vyšším vzděláním a znalostí. Vzdělání lidé více uvažují a jsou schopni lépe abstraktně myslet. Proto jim náboženství může něco nabídnout. Náboženská víra posiluje charakteristické vlastnosti, jako je například tvrdá práce, poctivost, hospodárnost a hodnota času. Kompenzátory – víra v peklo, nebe a posmrtný život – mohou zvýšit produktivitu tím, že lidi motivuje v tomto životě k těžší práci. Lidé nemohou vědět, zda budou spaseni, proto budou pracovat svědomitě celý život. Co se týče naděje na dožití, McCleary (2009) vysledoval, že jak lidé stárnou, jejich účast na náboženských aktivitách se zvyšuje. To znamená, že lidé v produktivním věku tráví více času v práci, než by se věnovali náboženským aktivitám.

Vliv náboženské účasti a náboženské víry na očekávanou délku života může být pozitivní. Například náboženská účast mladých lidí souvisí s nižší pravděpodobností užívání návykových látek a delikvence. Náboženská účast a víra mají blahodárný vliv na zdraví,

pohodu a také snižuje výskyt deprese. Chudí, méně vzdělaní lidé hledají v náboženství útěchu.

Vliv náboženství na ekonomický rozvoj studovali také Guiso, Sepienza a Zingales (2002) s pozitivními nálezy. Studovali vliv náboženství na lidské postoje ke spolupráci, vládě, ženám, tržní ekonomice, právním předpisům a hospodárnosti. Učinili závěr, že je náboženství v celku dobré pro vývoj postojů, které přispívají k ekonomickému růstu.

Filipová (2012) dospěla k závěru, že náboženství různého druhu nehraje roli ve všeobecné důvěře, toleranci, respektu k druhým lidem, šetrnosti, postojům vůči svobodě firem a v nerovnostech příjmů. Výsledky jsou překvapivé zejména v případě všeobecné důvěry, protože větší důvěra je nejčastěji zdůrazněna jako pozitivní faktor pro lepší ekonomické výsledky a je připisována většinou protestantům.

Větší důvěra podle Filipové (2012) je zaznamenána v muslimských, židovských a hinduistických zemích. S odkazem na toleranci a respekt k druhým jsou jen židé tolerantnější než protestanti. Mimo muslimy a buddhisty, jiné náboženské kategorie také zaznamenávají větší toleranci avšak statisticky nevýznamnou. Vyšší hospodárností disponují výrazně katolíci. Jiné náboženské kategorie – mimo muslimy a židy – mají tendenci být spořivější, avšak ne významně. V porovnání s protestanty je postoj ke státní kontrole firem významný mezi židy, pravoslavnými a ateisty. Bohužel tato otázka byla vyřčena pouze ve 33 zemích a vyloučena byla většina muslimských zemí. Jen výsledky pro hinduisty a buddhisty ukazují, že u nich existuje větší svoboda firem oproti protestantům, avšak statisticky nevýznamná. Všechny náboženské kategorie, které Filipová (2012) zkoumá, podporují rovnost příjmů více než protestanti.

Pro zbytek zkoumaných postojů (tj. například rozhodnost, těžká práce, postoje vůči ženám, podvody na daních) je náboženství důležitým faktorem, protože testování celkového dopadu je pro tyto postoje statisticky významné. Židé se staví k tvrdé práci hůře než protestanti, oproti tomu hinduisté přistupují k tvrdé práci pozitivněji. Co se týče rozhodnosti, hůře se samostatně rozhodují muslimové a naopak lépe se rozhodují hinduisté a ateisté. Oproti protestantům jsou podvody na daních více obhajovány mezi židy, katolíky a ateisty. Jen pravoslavní a muslimská kategorie více trestají podvody na daních než protestanti, avšak rozdíly jsou malé a statisticky nevýznamné. Přijímání úplatků je oproti protestantům významně více obhajované mezi katolíky a ateisty. Pravoslavní, židé, muslimové a hinduisté mají tendenci méně ospravedlňovat přijímání úplatků než protestanti, ale výsledky nejsou statisticky významné. Důvěra ve větší organizace může být vysvětlena také pomocí náboženství, protože celkový dopad náboženství je významný. Avšak v porovnání

s protestanty mají jen katolíci významně větší důvěru ve větší organizace. Přívrženci muslimského náboženství mají nižší důvěru, avšak není statisticky významná, jako předpokládal Kuran (2012). Pravoslavní, hinduisté, muslimové a ateisté by preferovali raději větší vládní vlastnictví firem ve srovnání s protestanty, ostatní náboženské vyznání nejsou statisticky významné.

Jak Filipová (2012) vyzorovala, a jak ukazuje první část analýzy, protestanti nevykazují značné rozdíly ve srovnání s jiným náboženským vyznáním v 5 z 12 vyzkoumaných postojích – všeobecná důvěra, tolerance a respekt k druhým, spořivost a postoj vůči svobodě firem a nerovnosti v příjmech. Výsledky jsou překvapující zvláště v případě všeobecné důvěry, protože tento postoj je zdůrazňován nejčastěji jako faktor ovlivňující rozdílné hospodářské výsledky. Při kontrole dominantního náboženství výsledky ukazují významné rozdíly mezi některým náboženským vyznáním v prozkoumaných podskupinách zemí. Pokud jde o jiné postoje, protestanti neprokazují, že jsou rozhodně silnější v postojích přispívajících k ekonomickému růstu.

V souhrnu ani celková analýza ani analýza s kontrolou dominantního náboženství neprokázala danou hypotézu. Protestanti nemají významně příznivější hodnoty a postoje, které jsou považovány za prospěšné pro hospodářský rozvoj v porovnání s jiným náboženským vyznáním.

Filipová a Bednařík (2009) zkoumali sociálně demografické faktory v protestantských, pravoslavných, katolických a muslimských zemích. Tyto faktory ukazují rozdíly v důležitosti a trendu. V případě věku mohou ukazovat, že věk nemusí představovat vzor stárnutí, ale změny hodnot a postojů v průběhu let v pozorovaných skupinách zemí. McCleary (2009) tento vztah vysvětluje tak, že díky určité účasti na náboženských aktivitách lidé získají určitou náboženskou víru. Avšak když lidé tráví příliš mnoho času náboženskými aktivitami, má to negativní vliv na ekonomický růst. Například v prosperující Skandinávii stejně jako v Británii a Japonsku je počet věřících vysoký, avšak míra účasti na formálních bohoslužbách nízká.

Filipová a Bednařík (2009) se zmiňují v souvislosti s náboženstvím také o politickém režimu. Podle nich náboženství ovlivňuje charakter politického režimu. Vyzorovali, že křesťanské země obecně patří mezi rozvinutou demokratickou společnost. Křesťanství již přijalo principy rovného práva pro všechny lid na základě jejich schopnosti morální volby v časech reformace. Literatura nabízí pro tento rozvoj dva důvody. Blum (2001) nebo Botticini a Eckstein (2004) zdůrazňují roli vzdělání, naopak Landes (2004) a Huntington (2004) spojují pozitivní rozvoj v křesťanských zemích s procesem sekularizace zmíněném

výše. Poukazují na to, že oddělení světské a církevní moci vede k podpoře vlastnických práv, majetkového vlastnictví a podnikání, které pozitivně ovlivňuje ekonomický rozvoj zejména v důsledku svého vlivu na demokratizaci společnosti.

Významným faktorem ekonomického růstu je vzdělání. Proto je nutné se o něm zmínit. Je základním předpokladem jak pro rozvoj komunit, tak jednotlivců. Analýza Filipové a Bednaříka (2009) ukazuje, že vyšší úroveň HDP a vzdělání je spojena s demokratickým režimem a hlavně římsko-katolickým náboženstvím, protestantismem a judaismem. Nižší úroveň vzdělání je spojena s pravoslavnými, buddhismem a hinduismem. Třetí skupina je tvořena muslimskými zeměmi, které dosahují nejnižší úrovně vzdělání. Kategorie „bez vzdělání“ zahrnuje 14 zemí s nejnižší úrovní vzdělání, s nejnižším HDP na obyvatele a autokratickým politickým režimem, 79 % zemí v rámci této kategorie jsou muslimské země a 14,3 % domorodá náboženství. Dále Filipová a Bednařík (2009) zjistili, že do kategorie primárního vzdělání je zahrnuto 33 zemí. HDP v této kategorii je o 253,9 % vyšší ve srovnání s kategorií „bez vzdělání“. Je zde většina muslimských zemí a křesťanských zemí vesměs s tradiční vírou.

Do kategorie s nejvyšší úrovní vzdělání se řadí jen 5 nejrozvinutějších zemí s nejvyšším HDP na obyvatele, které jsou spojené především s protestantismem. Procentuálně se země vyznávající určité náboženství rozdělují do vzdělávacích kategorií následovně: 36,4 % protestantů dosahují nejvyššího vzdělání, 54,5 % terciárního vzdělání a 9,1 % sekundárního vzdělání. Římsko-katolíci křesťané dosahují většinou terciárního a sekundárního vzdělání. Jen 2,9 % z nich jsou zahrnuti do nejvyššího stupně vzdělání. Judaismus je zastoupen jen jednou zemí (Izrael), která spadá do kategorie terciárního vzdělání. Terciárního vzdělání také dosahuje 16,7 % buddhistů, 9,7 % pravoslavných. Na druhou stranu, muslimské země, zahrnuté do zkoumaného vzorku, dosáhly maximálně sekundárního vzdělání a to jen z 25,9 %, 33,3 % zahrnuje kategorie primárního vzdělání a neuvěřitelných 40,7 % patří do kategorie „bez vzdělání“.

Ekonom Evelyn Lahrer (2004) zjistil, že průměrná doba školní docházky je pro židy nejvyšší. Také vyzkoumal, že židovské ženy dosahují velmi vysoké úrovně vzdělání. Jestliže je vzdělávání žen oceňováno stejně jako mužské vzdělání, vykazují země nižší porodnost. Menší rodina znamená větší investice do každého dítěte během prvních let, kdy se dítě formuje.

Becker a Woessmann (2007) pozměňují argument pozitivního vlivu protestantismu, pokud jde o úroveň vzdělání. Autoři poukazují, že to nebyla morálka protestantů, která vedla k ekonomickému růstu, nýbrž překlad Bible do používaných jazyků, který vede k vyšší úrovni

vzdělávání populace, což je základ pro ekonomický růst v protestantských zemích. Také Weber (2009) se zabývá otázkou vzdělání. Základním rozdílem mezi katolíky a protestanty zaznamenal už při výběru jejich vzdělání. Zatímco protestanti navštěvovali spíše školy technických směrů, katolíci si většinou zvolili školy s humanitním zaměřením.

McCleary (2009) tvrdí, že co se týče vzdělání u konzervativních protestantů, cení si dosaženého vzdělávání méně než ostatní náboženské skupiny. Jedním z důvodů by mohl být historický nedostatek konzervativních vyšších odborných vzdělávacích institucí ve Spojených státech. Avšak sociálně demografické faktory v první části analýzy Filipové (2012) dávají výsledky většinou v souladu s předpoklady. Vyšší vzdělání a příjmová úroveň je ve vztahu s nižší spořivostí a negativním postojem vůči tvrdé práci.

Poměrně málo literatury se zabývá genderovou problematikou, která je v dnešní době velmi důležitá. Postoj k ženám se podle náboženství významně liší. Mezi nejdiskutovanější téma, týkající se této problematiky, patří postavení žen v muslimském světě. Mezi muslimy mají muži větší právo na práci než ženy, když je nedostatek pracovních příležitostí. Na druhé straně pravoslavní a ateisté jsou významně progresivnější, pokud jde o genderovou problematiku v oblasti práva na práci než protestanti. Další náboženské kategorie mají tendenci být konzervativnější v postoji vůči ženám, ale výsledky nejsou statisticky významné.

3.3 Shrnutí

Vliv náboženství na ekonomický rozvoj se zkoumá již mnoho let. Mezi první badatele, kteří se zabývali tímto tématem, patřil například Adam Smith či Max Weber. Nejdříve byl popsán rozdíl mezi katolickými a protestantskými zeměmi. Mnoho autorů vyzkoumalo, že jsou katolické země zaostalejší než protestantské. V protestantských zemích rostla populace mnohem více než v katolických zemích, a jelikož růst populace souvisí s ekonomickým rozvojem, můžeme z toho vyvodit závěr, že katolictví má negativní spíše vliv na ekonomický rozvoj, také bylo vyzkoumáno, že katolická společnost je náchylnější k autoritativním režimům. Další empirické práce se zabývají judaismem, který klade veliký důraz na vzdělání. Jelikož vzdělání má pozitivní vliv na ekonomický rozvoj, můžeme tvrdit, že judaismus má pozitivní vliv na ekonomický rozvoj. Bylo vyzkoumáno, že je vyšší vzdělání spojeno s demokratickým režimem, který nebrání v ekonomickém rozvoji. Na druhé straně islám je všeobecně brzdou ekonomického rozvoje. Autoři tvrdí, že je to zapříčiněno vidinou Boha jako všemohoucného, jedinečného atd., což vede nejen k nedostatku svobody, ale i k fanatismu. Nelze říci, zda jsou na tom protestanti mnohem lépe než ostatní zkoumané náboženství.

Protestanti nemají v současné době postoje ani hodnoty, které jsou považovány za prospěšné pro hospodářský rozvoj oproti jinému náboženství.

4 Vliv náboženství na ekonomické postavení žen v rozvojových zemích

V poslední kapitole je zkoumáno, jaký vliv má náboženství na ekonomické postavení žen ve společnosti. Nejdříve se práce zabývá komparací vybraných ukazatelů, jejich charakteristikou a výběrem zemí, které jsou v této komparaci zkoumané. Následně je vypracována analýza na téma vlivu vzdělanosti žen na ekonomický rozvoj v islámských zemích.

4.1 Vzorky zemí, jejich ukazatele a zdroje dat

Poslední kapitola práce je věnována komparaci vlivu vybraného náboženství na ekonomické postavení žen v rozvojových zemích. Bylo vybráno 93 zemí podle úrovně indexu lidského rozvoje², a to země ze skupiny se střední a nízkou úrovní HDI, kde se řadí především rozvojové země (přehled těchto zemí podle pořadí viz Příloha č. 1, Příloha č. 2).

Ve skupině zemí se střední úrovní HDI je 47 zemí z různých oblastí světa. Do oblasti Asie patří 20 států³, což je nejpočetnější skupina. Poté se zde objevuje 10 států z Afriky⁴, 6 zemí ze Střední Ameriky⁵, 4 země patřící do Jižní Ameriky (Surinam, Bolívie, Paraguay, Guyana), 6 států z oblasti Oceánie⁶ a Evropa je zastoupena jen Moldavskem.

Do skupiny zemí s nízkou úrovní HDI patří 46 zemí. Většina zemí patří do Afriky (38 zemí)⁷, 6 zemí patří do oblasti Asie⁸ a 2 státy do oblasti Oceánie (Šalamounovy ostrovy a Papua-Nová Guinea).

Poté byly tyto země rozděleny do tří skupin podle převládajícího náboženství. Do skupiny zemí vyznávající křesťanství patří 47 zemí, do skupiny zemí vyznávající islám patří 32 zemí a poslední skupinu tvoří 14 zemí, kde převládá některé z dalších náboženství: buddhismus, hinduismus, taoismus či kmenová náboženství. Tato skupina je označena jako „ostatní“ náboženství (viz Tabulka 4.1, Tabulka 4.2, Tabulka 4.3).

² HDI je celosvětově uznávaný ukazatel, zveřejňovaný ve statistické Zprávě o lidském rozvoji od roku 1990, vydávané OSN. Je složen ze tří faktorů, zmíněných výše. Hmotná životní úroveň (výše HDP na obyvatele), zdraví a kvalita života (měřená průměrnou délkou dožití) a rozsah vzdělávacích příležitostí (kombinovaný podíl příslušné populace navštěvující školy).

³ Jordánsko, Čína, Turkmenistán, Thajsko, Maledivy, Mongolsko, Palestina, Filipíny, Uzbekistán, Sýrie, Indonésie, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Vietnam, Irák, Východní Timor, Indie, Kambodža, Laos, Bhútán

⁴ Egypt, Botswana, Jižní Afrika, Namibie, Maroko, Kapverdy, Ghana, Rovnická Guinea, Svazijsko

⁵ Belize, Dominikánská republika, Salvador, Honduras, Nikaragua, Guatemala

⁶ Tonga, Fidži, Samoa, Mikronésie, Kiribati, Vanuatu

⁷ Kongo, Sv. Tomáš a Princův ostrov, Keňa, Angola, Kamerun, Madagaskar, Tanzanie, Nigérie, Senegal, Mauritánie, Lesotho, Togo, Haiti, Uganda, Zambie, Džibutsko, Gambie, Benin, Rwanda, Pobřeží slonoviny, Komory, Malawi, Súdán, Zimbabwe, Etiopie, Libérie, Guinea-Bissau, Siera Leone, Burundi, Guinea, Středoafrická republika, Eritrea, Mali, Burkina Faso, Čad, Mozambik, Demokratická republika Kongo, Niger

⁸ Bangladéš, Pákistán, Myanmar, Nepál, Jemen, Afghánistán

Tabulka 4. 1 Země s převládajícím křesťanstvím

Země	HDI	Zdraví a kvalita života	Vzdělávací příležitosti	Hmotná životní úroveň	% křesťanů
Tonga	0,710	0,827	0,790	0,550	80,50
Belize	0,702	0,888	0,665	0,587	67,40
Dominikánská republika	0,702	0,846	0,625	0,656	95,00
Fidži	0,702	0,779	0,812	0,548	64,50
Samoa	0,702	0,831	0,772	0,542	84,00
Surinam	0,684	0,801	0,631	0,634	48,00
Gabon	0,683	0,680	0,659	0,713	73,00
El Salvador	0,680	0,827	0,634	0,602	78,30
Bolívie	0,675	0,740	0,743	0,560	100,00
Paraguay	0,669	0,831	0,643	0,562	96,90
Moldávie	0,660	0,783	0,714	0,517	98,00
Filipíny	0,654	0,773	0,679	0,535	88,00
Mikronésie	0,645	0,775	0,669	0,518	94,40
Guyana	0,636	0,792	0,625	0,520	56,30
Botswana	0,634	0,521	0,683	0,720	71,60
Honduras	0,632	0,842	0,575	0,522	100,00
Kiribati	0,629	0,763	0,646	0,506	55,80
Jižní Afrika	0,629	0,526	0,705	0,674	79,70
Vaunatu	0,626	0,809	0,560	0,543	82,50
Namibie	0,608	0,672	0,557	0,604	90,00
Nikaragua	0,559	0,856	0,527	0,478	81,70
Kapverdy	0,586	0,856	0,445	0,529	85,30
Guatemala	0,581	0,811	0,439	0,553	90,00
Východní Timor	0,576	0,677	0,480	0,590	99,00
Ghana	0,558	0,703	0,596	0,417	71,20
Rovníková Guinea	0,554	0,495	0,433	0,794	93,00
Svazijsko	0,536	0,456	0,583	0,581	60,00
Kongo	0,534	0,596	0,515	0,499	75,30
Šalamounovy ostrovy	0,530	0,761	0,431	0,454	95,90
Sv. Tomáš a princ	0,525	0,708	0,474	0,432	68,10
Keňa	0,519	0,594	0,584	0,404	82,50
Papua-Nová Guinea	0,466	0,681	0,318	0,468	96,40
Lesotho	0,461	0,453	0,501	0,433	80,00
Haiti	0,456	0,668	0,407	0,350	96,00
Uganda	0,456	0,544	0,482	0,363	83,90
Zambie	0,448	0,464	0,503	0,385	95,50
Benin	0,436	0,576	0,367	0,394	42,80
Rwanda	0,434	0,564	0,403	0,360	93,40
Malawi	0,418	0,549	0,443	0,302	82,60
Zimbabwe	0,397	0,516	0,571	0,213	25,00
Etiopie	0,396	0,627	0,289	0,342	62,80
Libérie	0,388	0,589	0,429	0,232	85,60
Burundi	0,355	0,487	0,368	0,250	86,00
Středoafriická republika	0,352	0,459	0,326	0,292	50,00
Eritrea	0,351	0,663	0,265	0,246	62,90
Mozambik	0,327	0,485	0,222	0,325	56,10
Demokratická republika Kongo	0,304	0,453	0,362	0,171	70,00
Průměr	0,548	0,672	0,535	0,478	-

Zdroj: UNDP (2013), vlastní zpracování

Z Tabulky 4.1 lze vyčíst, že nejvíce křesťanů je v Bolívii a ve státě Honduras. Nejméně křesťanů je zaznamenáno v Beninu. Nejvyšší hodnota HDI byla zaznamenána v Tongu, naopak nejnižší hodnotou disponuje Demokratická republika Kongo.

Co se týče indexu zdraví, mezi prvních pět států, kde je index zdraví nejvyšší, patří Belize, Nicaragua, Kapverdy, Dominikánská republika, Honduras. Naopak nejnižší index zdraví byl zaznamenán v Lesothu, Demokratické republice Kongo, Svazijsku, Středoafričské republice, v Zambii.

Index rozsahu vzdělávacích příležitostí je nejvyšší v těchto pěti státech: Fidži, Tonga, Samoa, El Salvador a v Moldavsku. Naproti tomu nejnižší index vzdělávacích příležitostí je v Mozambiku, ve státě Eritrea, Etiopie, Papua-nová Guinea, Středoafričská republika.

Index hmotné životní úrovně je nejvyšší v těchto pěti státech: Rovnická Guinea, Botswana, Gabon, Jižní Afrika a Dominikánská republika. Na druhé straně nejhorší index hmotné životní úrovně je zaznamenán v Demokratické republice Kongo, Zimbabwe, Libérie, Eritrea, Burundi.

Z Tabulky 4.2 lze vyčíst, že islám je státním náboženstvím na Maledivách, v Mauritánii a Jemenu. Naproti tomu v Tanzanii vyznává islám jen 35 % populace. Nejvyšší hodnota HDI byla zaznamenána v Jordánsku, na druhé straně nejnižší hodnota HDI je v Nigeru.

Co se týče indexu zdraví, mezi prvních pět států, kde je index zdraví nejvyšší, patří Maledivy, Sýrie, Jordánsko, Egypt a Palestina. Naopak nejnižší index zdraví byl zaznamenán ve státech Sierra Leone, Guinea Bissau, Afghánistán, Čad a Mali.

Index rozsahu vzdělávacích příležitostí je nejvyšší v těchto pěti státech: Turkmenistán, Kyrgyzstán, Uzbekistán, Tádžikistán, Jordánsko. Naproti tomu nejnižší index vzdělávacích příležitostí je v Nigeru, Burkina Faso, Čad, Guinea, Súdán.

Index hmotné životní úrovně je nejvyšší v těchto pěti státech: Turkmenistán, Maledivy, Egypt, Jordánsko, Sýrie. Na druhé straně nejhorší index hmotné životní úrovně je zaznamenán v státě Niger, Sierra Leone, Guinea, Komory.

Z Tabulky 4.3 lze vyčíst, že v Kambodži vyznává 96,90 % populace buddhismus, což je nejvíce z této skupiny zemí. Naproti tomu ve Vietnamu vyznává buddhismus jen 9,3 % populace, jelikož většina vietnamského obyvatelstva jsou nevěřící. Nejvyšší hodnota HDI byla zaznamenána v Číně, kdežto v Tongu byla zjištěna nejnižší hodnota HDI.

Co se týče indexu zdraví, mezi prvních pět států, kde je index zdraví nejvyšší, patří Vietnam, Thajsko, Čína, Nepál a Mongolsko. Naopak nejnižší index zdraví byl zaznamenán v Angole, Kamerunu, Togu, Kambodži a Myanmaru.

Tabulka 4. 2 Země s převládajícím islámem

Země	HDI	Zdraví a kvalita života	Vzdělávací příležitosti	Hmotná životní úroveň	% muslimů
Jordánsko	0,700	0,844	0,697	0,585	92,00
Turkmenistán	0,698	0,712	0,743	0,643	89,00
Maledivy	0,688	0,901	0,569	0,637	100,00
Palestina	0,670	0,836	0,694	0,519	84,00
Egypt	0,662	0,843	0,587	0,589	90,00
Uzbekistán	0,654	0,766	0,716	0,512	88,00
Sýrie	0,648	0,883	0,544	0,568	90,00
Indonésie	0,629	0,785	0,577	0,550	86,10
Kyrgyzstán	0,622	0,758	0,721	0,443	75,00
Tádžikistán	0,622	0,754	0,710	0,451	90,00
Maroko	0,591	0,827	0,448	0,558	99,00
Irák	0,590	0,782	0,498	0,527	97,00
Bangladéš	0,515	0,777	0,415	0,425	89,50
Pákistán	0,515	0,721	0,397	0,479	96,40
Tanzanie	0,476	0,614	0,454	0,388	35,00
Nigérie	0,471	0,510	0,457	0,450	50,00
Senegal	0,470	0,625	0,402	0,414	94,00
Mauritánie	0,467	0,614	0,366	0,455	100,00
Jemen	0,458	0,724	0,311	0,428	100,00
Džibutsko	0,445	0,604	0,313	0,466	94,00
Gambie	0,439	0,612	0,328	0,421	90,00
Pobřeží slonoviny	0,432	0,569	0,347	0,409	38,60
Komory	0,429	0,654	0,359	0,338	98,00
Súdán	0,414	0,659	0,250	0,431	97,00
Afghánistán	0,374	0,459	0,337	0,340	99,00
Guinea Bissau	0,364	0,450	0,309	0,346	50,00
Sierra Leone	0,359	0,444	0,326	0,321	60,00
Guinea	0,355	0,545	0,249	0,331	85,00
Mali	0,344	0,502	0,257	0,316	94,80
Burkina Faso	0,343	0,566	0,196	0,367	60,50
Čad	0,340	0,471	0,223	0,374	53,10
Niger	0,304	0,553	0,177	0,287	80,00
Průměr	0,503	0,668	0,437	0,449	-

Zdroj: UNDP (2013), vlastní zpracování

Index rozsahu vzdělávacích příležitostí je nejvyšší v těchto pěti státech: Mongolsko, Čína, Thajsko, Vietnam, Kamerun. Naproti tomu nejnižší index vzdělávacích příležitostí je v Bhútánu, Nepálu, Myanmaru, Laosu a Angole.

Index hmotné životní úrovně je nejvyšší v těchto pěti státech: Čína, Thajsko, Bhútán, Angola, Mongolsko. Na druhé straně nejhorší index hmotné životní úrovně je zaznamenán v Madagaskaru, Togu, Nepálu, Myanmaru a Kambodži.

Nejlepší průměr HDI byl zaznamenán ve vybraných zemích s převládající ostatním náboženstvím. Na druhém místě se umístil vzorek zemí s převažujícím křesťanským náboženstvím. Nejhorší průměr HDI byl zjištěn ve vybraných islámských zemích.

Nejvyšší index zdraví a kvality života je ve vybraných zemích s ostatním převládajícím náboženstvím. Na druhém místě, co se týče indexu zdraví a kvality života, se umístily vybrané křesťanské země. Nejnižší hodnotu indexu zdraví vykazují zkoumané islámské země.

Tabulka 4. 3 Země s převládajícím ostatním náboženstvím

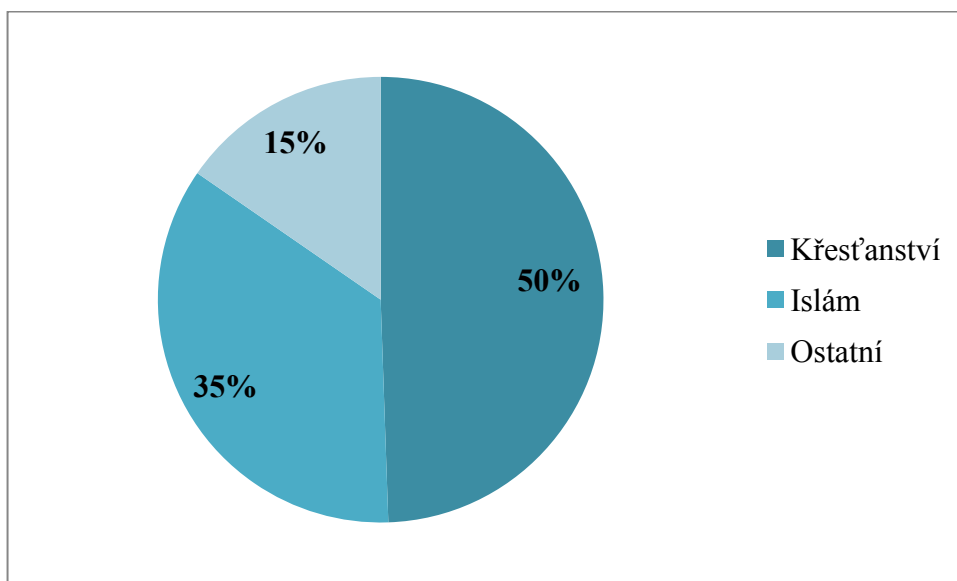
Země	HDI	Zdraví a kvalita života	Rozsah vzdělávacích příležitostí	Hmotná životní úroveň	% ostatního náboženství
Čína	0,699	0,846	0,627	0,646	18,20
Thajsko	0,690	0,856	0,599	0,642	93,60
Mongolsko	0,675	0,769	0,726	0,553	53,00
Vietnam	0,617	0,874	0,539	0,501	9,30
Indie	0,554	0,722	0,459	0,515	80,50
Kambodža	0,543	0,687	0,520	0,449	96,90
Laos	0,543	0,754	0,453	0,471	67,00
Bhútán	0,538	0,750	0,356	0,585	75,30
Angola	0,508	0,497	0,463	0,572	47,00
Myanmar	0,498	0,721	0,402	0,428	89,00
Kamerun	0,495	0,507	0,534	0,450	40,00
Madagaskar	0,483	0,740	0,490	0,312	52,00
Nepál	0,463	0,774	0,358	0,359	81,30
Togo	0,459	0,592	0,498	0,329	51,00
Průměr	0,555	0,721	0,502	0,487	-

Zdroj: UNDP (2013), vlastní zpracování

Index, který vyjadřuje rozsah vzdělávacích příležitostí, dosahuje průměrně nejvyšších hodnot ve vybraných křesťanských zemích. Na druhém místě se umístily země s převažujícím ostatním náboženstvím. Jako poslední se v hodnotě tohoto indexu umístily opět zkoumané země, kde převládá islám.

Poslední součást indexu lidského rozvoje je subindex, nazývaný hmotná životní úroveň. Nejvyšší hodnotu vykazuje v průměru asijské a africké náboženství. Jako druhá skupina se po zemích s převažujícím ostatním náboženstvím umístila skupina zemí s převládajícím křesťanstvím. Vybrané islámské země se umístily na posledním místě.

Obrázek 4. 1 Struktura zemí podle převažujícího náboženství

Zdroj: UNDP (2013), CIA (2014), vlastní zpracování

Jak můžeme vidět z Obr. 4.1, křesťanství je převládajícím náboženstvím v 50 % zemí se střední a nízkou úrovní HDI. Dále druhou nejpočetnější skupinou jsou islámské země tvořící 35 %. A nejméně zastoupené je náboženství buddhismu, taoismu, hinduismu a kmenová náboženství a to jen z 15 %.

Dále byly vybrány ukazatele, které dokládají vliv náboženství na ekonomické postavení žen v rozvojových zemích. Existuje mnoho ukazatelů dokládající genderovou rovnost (viz Příloha č. 3). Pro tuto práci však bylo popsáno jen několik z nich. Vybrané ukazatele mohou být zařazeny do tří skupin podle vzdělání, zaměstnanosti a zdraví (viz Tabulka 4. 4). Z těchto hodnot byla poté vypočtena průměrná hodnota ukazatelů, které patří do vybraných skupin. Následně dojde ke komparaci těchto hodnot. Jak vyplývá s deskripce postavení žen v určitém náboženství na začátku této kapitoly, je pravděpodobné, že nejhorší postavení jak na trhu práce, tak ve vzdělání mají islámské ženy.

4.1.1 Angažovanost žen na trhu práce a ve společnosti

Zapojení žen na trhu práce a ve společnosti je dalším důležitým krokem pro rozvoj zemí. Jestliže se ženy více zapojí do pracovního procesu, dojde k větší dělbě práce a může se tak zvýšit produktivita práce, která následně vede k vyšším ziskům. Růst pracovní síly vede ke zvýšení kapacit ekonomiky a k dlouhodobému růstu. Proto jsou do této práce zahrnuty ukazatele jako ženská pracovní síla, podíl firem s ženskou účastí na vlastnictví či zastoupení žen v národním parlamentu a finanční příjmy žen.

Tabulka 4. 4 Přehled použitých ukazatelů

Index	Zdroj	Popis
Ženská pracovní síla	WB	Tento ukazatel vyjadřuje, jaké procento zaujímají ženy na pracovním trhu. Jedná se o nejnovější dostupná data z roku 2012.
Podíl firem s ženskou účastí na vlastnictví	WB	Ukazatel vyjadřuje, jaký podíl z celkového počtu firem představují firmy, které vlastní ženy. Jedná se o nejnovější dostupná data.
Zastoupení žen v národních parlamentech	IPU	Vyjadřuje procento žen, které jsou součástí národního parlamentu. Jedná se o nejnovější dostupná data z roku 2013.
Finanční příjmy žen	Světové ekonomické fórum	Vyjadřuje finanční příjmy žen v poměru k příjmu muže. Čím vyšší je tento poměr, tím větší může být zaznamenána rovnost mezi příjmy žen a mužů. Jedná se o nejnovější dostupná data z roku 2013.
Populace s alespoň středoškolským vzděláním	UNDP	Procento populace ve věku 25 a výše, která dosáhla alespoň středoškolského vzdělání. Jde o nejnovější dostupná data.
Očekávaný počet let školní docházky	UNESCO	Počet let očekávané školní docházky dítěte. Jedná se o nejnovější dostupná data.
Přístup dívek ke vzdělání	UNESCO	Tento ukazatel vyjadřuje, zda existuje ve vzdělání genderová rovnost, a to ve vzdělání primárním, tak i sekundárním. Jedná se o nejnovější dostupná data z roku 2012.
Naděje dožití	WB	Naděje dožití odráží pravděpodobný počet let života při narození, který převládá ve všech věkových skupinách v daném roce. Jedná se o nejnovější data z roku 2011.
Míra mateřské úmrtnosti	WB	Vyjadřuje počet žen, které umírají v souvislosti s těhotenstvím, během těhotenství, či během 42 dnů po porodu na 100 000 živě narozených dětí. Jedná se o nejnovější dostupná data.

Zdroj: WB (2014), UNESCO (2014), IPU (2014), World Economic Forum (2013), UNDP (2013), vlastní zpracování

Aby mohl být definován ukazatel ženské pracovní síly, musíme si nejdříve definovat pracovní sílu obecně. Pracovní síla je nabídka práce, poskytovaná pro výrobu zboží a služeb v ekonomice. Zahrnuje obyvatelstvo, které je v současné době zaměstnané, a obyvatelstvo, které není zaměstnané, ale aktivně hledá práci (WB, 2014). Odhady pracovních sil byly vypočteny na základě dat z Mezinárodní organizace práce. Tyto harmonizované odhady používají přísná kritéria pro výběr dat, aby byla zajištěna srovnatelnost mezi zeměmi v čase. Ukazatel se počítá jednou ročně váženým průměrem.

Ženská pracovní síla je vyjádřena jako procento z celkového počtu pracovní síly. Vyjadřuje, jakou část pracovní síly tvoří ženy. Pracovní síla je tvořena obyvatelstvem starším 15 let. Statistika pracovních sil podle pohlaví je důležitá pro sledování genderových rozdílů ve struktuře zaměstnanosti. Podrobný přehled zemí a konkrétní hodnoty viz Příloha č. 4–6.

Tabulka 4. 5 Ženská pracovní síla (% z celkové pracovní síly)

Druh náboženství	Ženská pracovní síla (% z celkové pracovní síly)
Křesťanství	43,17
Islám	36,01
Ostatní náboženství	47,29

Zdroj: WB (2014), vlastní zpracování

Podíl ženské pracovní síly na celkové pracovní síle je nejvyšší v zemích s převládajícím asijským a kmenovým náboženstvím. Podíl ženské pracovní síly v křesťanských zemích je o necelé 3 procentní body nižší než ve skupině zahrnující ostatní náboženství. Avšak nejhůře jsou na tom islámské ženy. Islámské ženy, jak již bylo výše zmíněno, se jen těžce dostávají na pracovní trh, protože jsou většinou odsouzeny rodinou a společností. Situace se však zlepšuje i v těchto zemích. V minulosti byly ženy naprosto podřízeny mužům. Dnes se ženy snaží prosazovat na pracovním trhu, ale ještě netvoří takový podíl pracovní síly jako ženy v ostatních náboženstvích.

S postavením žen na trhu práce souvisí také další ukazatel nazývaný jako Podíl firem s ženskou účastí na vlastnictví. Světová banka shromažďuje data na úrovni podniků v podnikatelském prostředí a posuzuje, zda má omezení podnikatelského prostředí vliv na produktivitu a vytváření pracovních míst. Světová banka shromáždila tato data z osobních rozhovorů s podnikateli a vrcholovými manažery ve více než 130 000 firmách ve 128 ekonomikách. Standardizovaný průzkum včetně specifických otázek pro danou zemi

se obvykle provádí v rozvíjející se ekonomice každé 3–4 roky. Hlavními sektory zájmu jsou odvětví výroby a služeb. Metodika odběru vzorků je založena na náhodném výběru dotazovaných. Ukazatel se vypočítává jednou ročně.

Údaje poskytované Světovou bankou jsou užitečným nástrojem pro srovnání ekonomik v rámci velkého počtu ukazatelů měřených na podnikové úrovni. Genderová oblast poskytuje informace o podnikání žen a jejich účasti na pracovní síle.

Tabulka 4. 6 Podíl firem s ženskou účastí na vlastnictví

Druh náboženství	Podíl firem s ženskou účastí na vlastnictví (%)
Křesťanství	41,49
Islám	25,27
Ostatní náboženství	39,39

Zdroj:WB (2014), vlastní zpracování

Jak lze z tabulky vyčíst, firem ve vlastnictví žen v zemích s převládajícím křesťanstvím je 41,49 %, což je téměř polovina všech firem. Nejnižší procento firem s ženskou účastí na vlastnictví je v islámských zemích. Což se shoduje i s deskripcí, která je uvedena výše. I když ženy vystudují například vysokou školu a mají diplom, na pracovní trh se většinou vůbec nedostanou. Pomáhá jim to jen v lepším výběru manžela, jelikož se pohybují v jiném okruhu lidí. A co se týče asijského náboženství a tradičního náboženství, je zde postavení žen mnohem lepší než v muslimských zemích, což se odráží i ve vlastnictví firem, které vlastní ženy.

Dále je uveden ukazatel, který vyjadřuje procento žen, které jsou součástí národního parlamentu.

Tabulka 4. 7 Zastoupení žen v národních parlamentech v roce 2013

Druh náboženství	Zastoupení žen v národních parlamentech (%)
Křesťanství	19,20
Islám	17,16
Ostatní náboženství	20,47

Zdroj:IPU (2014), vlastní zpracování

Průměrné procento žen v národních parlamentech je nejvyšší ve vybraných zemích, kde převládá ostatní náboženství. Nejvíce žen z této skupiny mají v angolském národním parlamentu, a to 36,8 %. Nejméně jsou ženy zastoupeny v národním parlamentu v Myanmaru a to jen z 5,6 %.

Druhé nejvyšší průměrné procento žen vykazují vybrané země, kde je nejvíce vyznáváno křesťanství. Z těchto zemí, je nejvíce žen zastoupeno v Jihoafrickém národním parlamentu. Ženy zde tvoří 44,80 %. Naopak v zemích jako je Vanuatu a Mikronésie netvoří ženy v parlamentech žádné procento.

V zemích s převládajícím islámským náboženstvím tvoří ženy průměrně nejméně z těchto tří zkoumaných skupin. Například na ostrově Komory jsou ženy zastoupeny jen z 3 %, oproti tomu největší procento tvoří ženy v senegalském národním parlamentu, a to 43,30 %.

Pro ilustraci je zde uvedena mapa, která vyjadřuje zastoupení žen v národních parlamentech, (Obr. 4.2).

Následně byla sestavena tabulka, která vyjadřuje finanční příjmy žen v poměru k příjmu muže v roce 2013. Čím vyšší je tento poměr, tím větší může být zaznamenána rovnost mezi příjmy žen a mužů.

Tabulka 4. 8 Příjmy žen v roce 2013

Druh náboženství	Příjmy žen (%)
Křesťanství	67
Islám	45
Ostatní náboženství	64

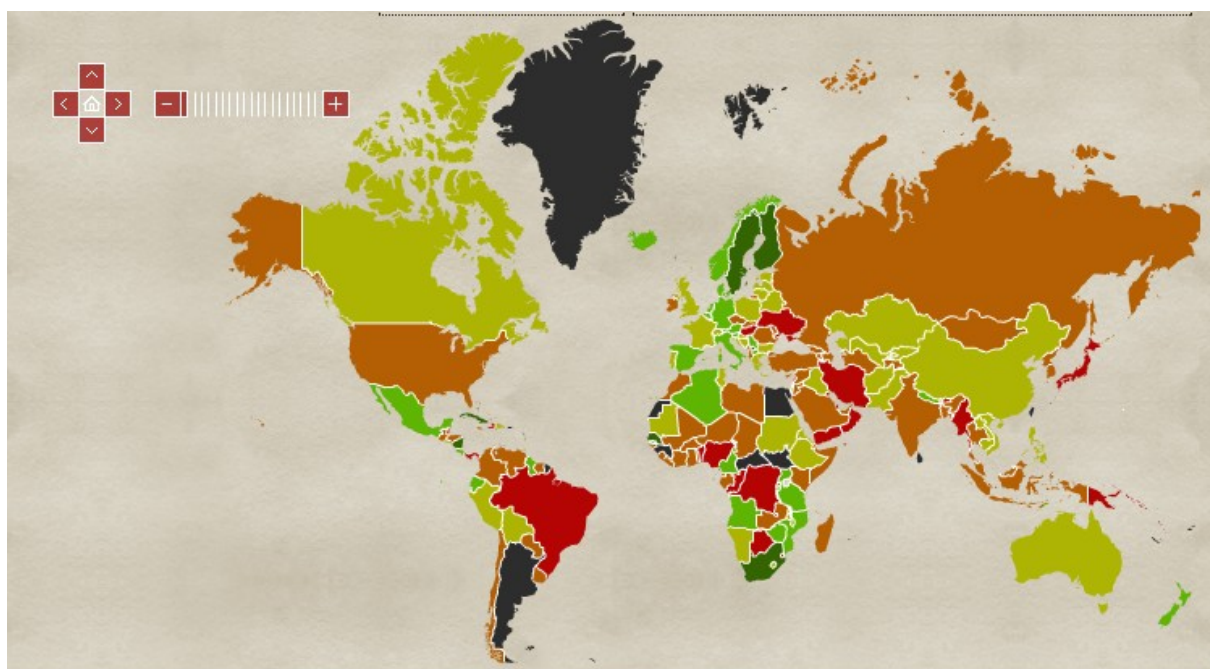
Zdroj: World Economic Forum (2013)

V křesťanských zemích, které jsou zkoumány, tvoří příjem ženy 67 % z příjmu muže. Což lze klasifikovat jako nejmenší nerovnost příjmů žen a mužů ve vybraných křesťanských zemích. Největší rovnost finančních příjmů je zaznamenána v Bolívii, kde finanční příjmy žen v poměru k příjmu muže činí 82 %. Naopak největší genderová nerovnost příjmů ve vybraných zemích je na Fidži, kde činí poměr finančních příjmů 38 %.

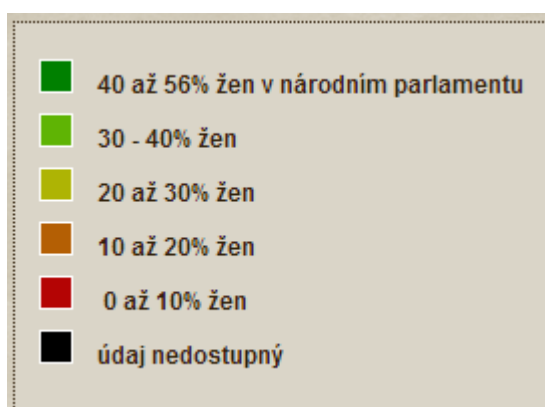
Ve vybraných zemích, kde je vyznáváno ostatní náboženství, se můžeme setkat s druhým nejlepším poměrem finančních příjmů. Největší genderová rovnost finančních příjmů byla zjištěna v Mongolsku a to v poměru 77 %. Oproti tomu v Indii byla zaznamenána genderová nerovnost, jelikož finanční příjmy ženy v poměru k příjmu muže činí 27 %.

Islámské země, zahrnuté do této komparace, vykazují nejvyšší genderovou nerovnost z těchto tří zkoumaných skupin. Nejvyšší genderová nerovnost byla zjištěna v Sýrii. Poměr finančních příjmů žen zde činí 15 %. Naopak nejnižší genderová nerovnost vykazuje Tanzanie, kde poměr finančních příjmů ženy činí 69 %.

Obrázek 4. 2 Zastoupení žen v národních parlamentech v roce 2013

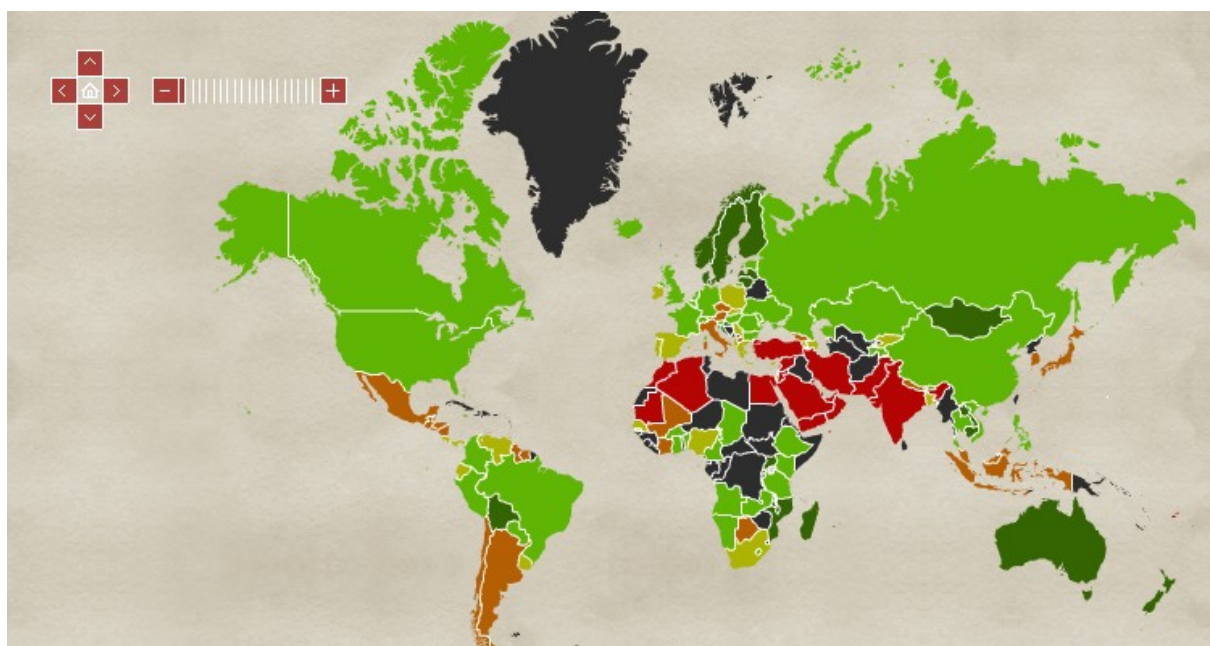

Legenda k Obr. 4.2

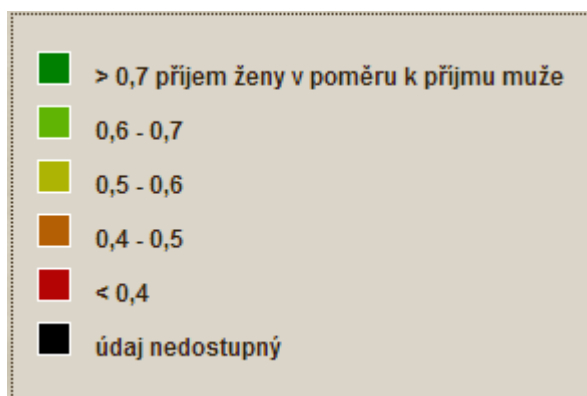

Zdroj: Amnesty International (2013b)

Obrázek 4.3 Příjmy žen v poměru k příjmu muže v roce 2013

Legenda k obr. 4.4

Zdroj: Amnesty International (2013a)

4.1.2 Vzdělanost

Vzdělání je dalším důležitým faktorem ekonomického růstu. Lze předpokládat, že pokud se zvýší lidský kapitál, zvýší se i ekonomický růst země. Vzdělání je spojeno s využíváním nových technologií, nebo s možností je přímo vyrábět. Nejdříve je definován ukazatel, nazýván jako populace s alespoň středoškolským vzděláním.

Tento ukazatel vyjadřuje procento žen ve věku 25 let a výše, které dosáhly alespoň sekundárního vzdělání. Jde o nejnovější dostupná data z období 2006–2010. Následně je sestavena tabulka, která zobrazuje průměr hodnot ve zkoumaných skupinách podle převládajícího náboženství. Podrobný přehled zemí zařazených do skupin podle převládajícího náboženství a hodnoty ukazatelů viz Příloha č. 7–9.

Tabulka 4. 9 Populace s alespoň středoškolským vzděláním

Druh náboženství	Ženy s alespoň středoškolským vzděláním (%)	Muži s alespoň středoškolským vzděláním (%)	% rozdíl
Křesťanství	35,68	41,98	17,63
Islám	25,39	35,67	40,49
Ostatní náboženství	29,91	41,30	38,09

Zdroj: UNDP (2013), vlastní zpracování

V křesťanských zemích žije 35,68 % dívek starších 25 let s alespoň středoškolským vzděláním, což činí největší procento z těchto tří komparovaných skupin. Největší procento dívek s alespoň středoškolským vzděláním je zaznamenáno v Moldávii, kde má 91,60 % žen alespoň středoškolské vzdělání. Oproti tomu v Mozambiku je zaznamenáno jen 1,5 % žen, které dosáhly alespoň středoškolského vzdělání.

Další skupinou, která se umístila na druhém místě, jsou země, kde převládá náboženství asijské a africké. Největší procento žen s alespoň středoškolským vzděláním je z těchto zemí v Mongolsku (83 %). Nejméně žen se středoškolským vzděláním je v Kambodži (11,60 %).

V islámských zemích je nejméně žen s alespoň středoškolským vzděláním z těchto zkoumaných skupin s převládajícím náboženstvím. Nejvíce žen s alespoň středoškolským vzděláním je v Tádžikistánu (93,20 %) a nejméně žen, které mají alespoň středoškolské vzdělání, je v Burkina Faso, kde ženy nedosahují ani 1 % populace s tímto vzděláním.

Co se týče mužů, lze z tabulky vyčíst, že jsou na tom jak země s převládajícím křesťanstvím, tak země vyznávající ostatní náboženství téměř stejně. Největší procento mužů s alespoň středoškolským vzděláním je v Moldávii (95,30 %) a nejméně mužů s tímto vzděláním v Mozambiku (6,00 %). Nejvíce mužů ve vybrané skupině zemí s převládajícím ostatním náboženstvím a s alespoň středoškolským vzděláním je v Mongolsku a to 81,8 %, naproti tomu nejméně mužů s alespoň středoškolským vzděláním je v Myanmaru a to 17,6 %.

Nejmenší procento mužů v průměru získali muži v islámských zemích. V Burkina Faso bylo zjištěno nejmenší procento mužů s alespoň středoškolským vzděláním a to 3,20 %. Naopak nejvíce mužů se středoškolským vzděláním bylo zaznamenáno v Tádžikistánu a to 85,80 %.

Z Tabulky 4.10 jasně vyplývá, že ženy dosahují středoškolského vzdělání v menší míře než muži. V křesťanských zemích je mužů středoškoláků o 17,63 % více než žen s alespoň sekundárním vzděláním, což je nejmenší zaznamenaná genderová nerovnost z tohoto vzorku zemí. Naproti tomu v islámu byla zjištěna největší genderová nerovnost v přístupu ke vzdělání. Muži zde mají o 40,49 % více středoškoláků v populaci než ženy. Situace v zemích s převládajícím ostatním náboženstvím (buddhismus, hinduismus, taoismus, kmenové náboženství) také není pro ženy, co se týče vzdělanosti příznivá. Muži tvoří o 38,09 % více populace se středoškolským vzděláním než ženy.

Dále byl použit ukazatel školní docházka dívek od primárního do terciárního vzdělání, který vyjadřuje očekávaný počet let školní docházky dítěte.

Tabulka 4. 10 Školní docházka dívek od primárního do terciárního vzdělání

Druh náboženství	Očekávaný počet let školní docházky ženy (roky)	Očekávaný počet let školní docházky muži (roky)	% rozdíl
Křesťanství	10,56	11,00	4,18
Islám	8,12	9,53	17,32
Ostatní náboženství	10,46	11,29	7,85

Zdroj: UNESCO (2014), vlastní zpracování

Očekávaný počet let školní docházky křesťanských dívek ve vybraných zemích je 10,56 let. Očekává se, že ženy na Fidži budou chodit do školy nejdéle (14,10 let). Na druhé straně ženy ve státě Eritrea se očekává, že ženy budou chodit do školy jen 4 roky.

V zemích vyznávajících buddhismus, hinduismus, taoismus či animistická náboženství se očekávaný počet let školní docházka dívek pohybuje jen o 0,10 roku méně než ve vybraných křesťanských zemích, jelikož dívky v této skupině náboženství nejsou tak utlačovány a existuje zde větší rovnoprávnost než v poslední skupině zemí, kterou představuje islám. Například v Mongolsku se očekává, že budou ženy chodit do školy 15 let. Naproti tomu v Nepálu mají chodit ženy do školy přibližně 8 let.

Islámské dívky chodí do školy v průměru přibližně 8 let, což je nejméně z těchto zkoumaných náboženství. Například v Palestině mají ženy chodit do školy přibližně 14 let, oproti tomu v Gambii o 10 let méně.

U mužů se očekává, že budou chodit do školy přibližně o rok déle než ženy ve vybraných zemích s převládajícím náboženstvím. Nejvíce let chodí muži do školy v zemích,

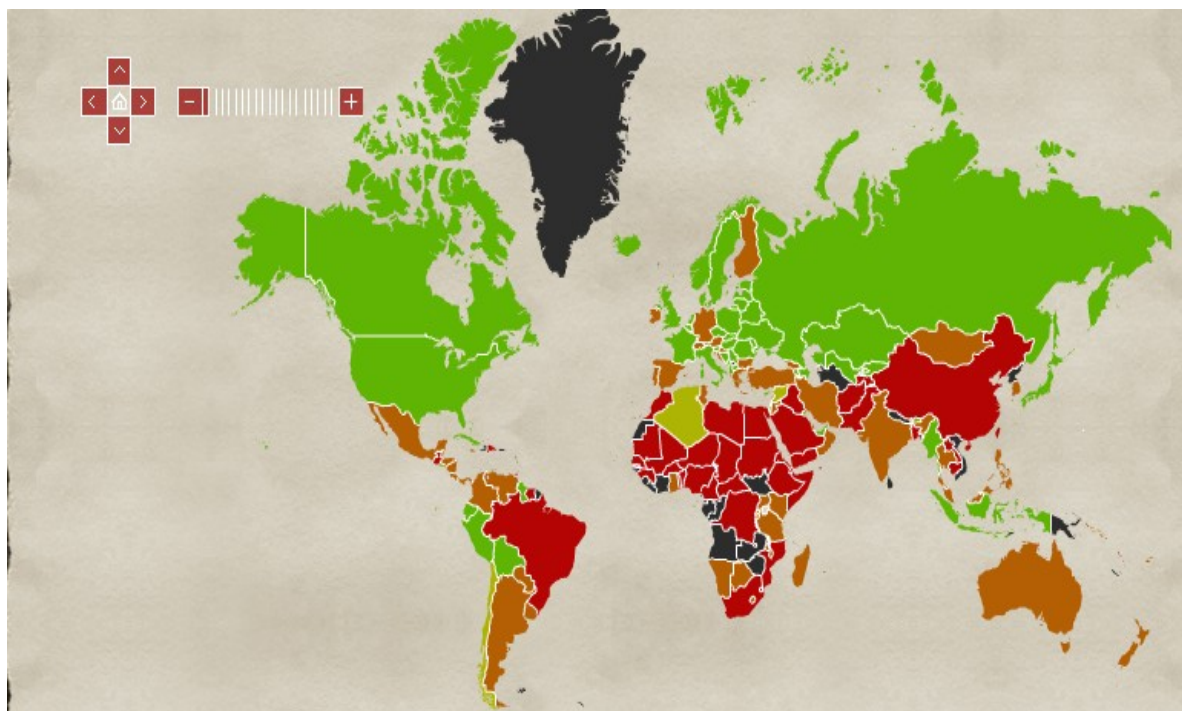
kde se vyznává ostatní náboženství. Nejdéle by měli chodit muži do školy v Mongolsku a to 13,60 let. Oproti tomu muži v Myanmaru by měli absolvovat jen 8,20 let školní docházky.

Na druhém místě, co se týče mužské očekávané školní docházky, se umístily vybrané země, kde je převládajícím náboženstvím křesťanství. Například nejdéle by měli absolvovat školní docházku muži v Bolívii, naproti tomu ve státě Papua-Nová Guinea chodí muži do školy jen 6,40 let.

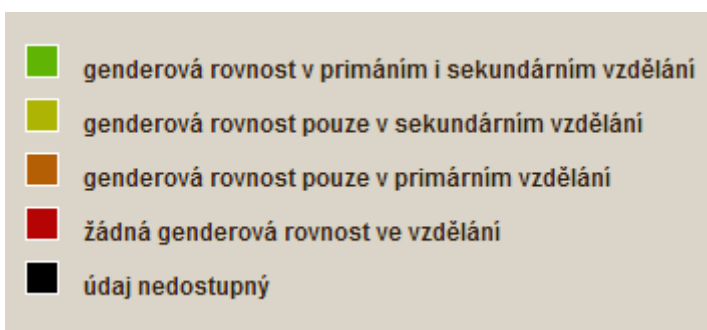
Nejmenší počet let očekávané školní docházky byl zaznamenán v průměru v islámských zemích. V Palestině a Indonésii chodí muži do školy 12,90 let. Na druhé straně v Tanzánii a v Nigeru chodí muži jen 5,50 let.

Z těchto zkoumaných zemí byla zaznamenána největší rovnost v počtu let školní docházky právě v křesťanských zemích. Největší rozdíl mezi školní docházkou mužů a žen z tohoto vzorku zemí byl zjištěn v zemích s převládajícím muslimským náboženstvím. Oproti vybraným zemím s muslimským náboženstvím jsou na tom lépe země s převládajícím ostatním náboženstvím (buddhismus, taoismus, hinduismus, kmenové náboženství), kde činí rozdíl přibližně 7 %.

Obrázek 4. 4 Přístup dívek ke vzdělání v roce 2012

Legenda k obr. 4.6

Zdroj: Amnesty International (2012)

4.1.3 Zdravotní péče

Naděje dožití při narození je důležitým indikátorem zdravotního stavu v zemi. Patří mezi ukazatele, které jsou nejčastěji používány k porovnání sociálně-ekonomického rozvoje jednotlivých zemí. Proto je tento ukazatel zkoumán i v této práci

Naděje dožití při narození je jinak řečeno pravděpodobný počet let novorozence, kterých se dožije, jestliže míra úmrtnosti populace zůstane konstantní i v budoucnu. Tento ukazatel se počítá jednou ročně pomocí váženého průměru.

Vysoká úmrtnost u mladých věkových skupin výrazně snižuje průměrnou délku života při narození v rozvojových zemích. Ale pokud člověk přežije vysokou dětskou mortalitu, může žít mnohem déle. Naděje dožití při narození může být nízká vzhledem k vysoké dětské úmrtnosti. Je to dáno tím, že pokud člověk přežije kritické období po narození, je pravděpodobné, že se dožije více jak 50 let. Seznam zemí s převládajícím náboženstvím a hodnoty ukazatelů viz Příloha č. 10–12.

Tabulka 4. 11 Naděje dožití (roky)

Druh náboženství	Naděje dožití žen	Naděje dožití mužů
Křesťanství	64,91	60,99
Islám	64,02	60,83
Ostatní náboženství	67,76	63,85

Zdroj: WB (2014), vlastní zpracování

Nejdéle žijí ženy vyznávající ostatní náboženství – buddhismus, hinduismus, taoismus či kmenová náboženství – a to téměř 68 let. Například ve Vietnamu se ženy dožívají 80 let, oproti tomu v Angole se dožívají ženy jen 52,56 let.

Křesťanky se dožívají jen přibližně 65 let, což je méně než ženy vyznávající asijské a africké náboženství. Například na Kapverdách se ženy dožívají 78,20 let. Naproti tomu v Botswaně se dožívají jen 46 let.

Nejméně let se dožívají ženy v islámských zemích. Ve státě Sierra Leone se ženy dožívají nejméně z vybraných islámských zemí a to jen 45,27 let. Na druhé straně na Maledivách se dožívají ženy 78 let, což je nejvíce z těchto islámských zemí.

Muži se dožívají přibližně o 4 roky méně než ženy. Tento jev je pozorován ve všech zemích, jak ve vyspělých, tak v rozvojových. Nejdéle se dožívají muži vyznávající ostatní náboženství ve vybraných zemích. Například v Číně se dožívají muži nejvíce z těchto zemí a to přibližně 74 let. Naproti tomu nejméně se dožívají muži v Angole a to přibližně 50 let.

Naproti tomu v islámských zemích se muži dožívají v průměru nejméně z tohoto vzorku zemí. Nejméně se dožívají muži ve státě Sierra Leone (cca 45 let). Na druhé straně na Maledivách se muži dožívají 76 let, což je nejvíce z těchto islámských zemí.

Stejně také reprodukční zdraví zajišťuje fyzickou a duševní pohodu ve vztahu k reprodukčnímu systému, jeho funkci a procesů. K prostředkům pro dosažení reprodukčního zdraví patří vzdělávání a poskytování služeb během těhotenství a porodu, bezpečnou a účinnou antikoncepci a prevenci k léčbě sexuálně přenosných chorob. Komplikace v těhotenství a při porodu jsou nejčastější příčinou úmrtí a invalidity žen v reprodukčním věku v rozvojových zemích.

Míra mateřské úmrtnosti vyjadřuje počet žen, které umírají v souvislosti s těhotenstvím, během těhotenství či během 42 dnů po porodu na 100 000 živě narozených dětí. Zdrojem těchto dat je organizace UNICEF a jsou zjišťovány ročně.

Aby bylo možné odůvodnit vysokou míru mateřské úmrtnosti v křesťanských zemích je v této práci zkoumán ještě jeden ukazatel a to úhrnná plodnost⁹.

U míry mateřské úmrtnosti není obecně známá její spolehlivost, stejně jako u dalších specifických ukazatelů úmrtnosti. Tento ukazatel se zjišťuje pomocí průzkumů v domácnostech, probíhá dotazování pozůstalých a následné vyhodnocení mateřské úmrtnosti.

I v zemích s vysokými příjmy se spolehlivými registračními systémy bylo zjištěno, že se tato data podceňují. Vnitrostátní odhady podílů úmrtnosti jsou založeny na národních průzkumech, životních registračních záznamech nebo jsou odvozeny z komunitních a nemocničních záznamů.

⁹Úhrnná plodnost vyjadřuje počet dětí, které by se živě narodily každé ženě během celého jejího reprodukčního věku (15–49 let), pokud by se během tohoto období neměnily míry plodnosti žen podle věku a zůstaly na úrovni roku, za který je úhrnná plodnost vypočítána (Český statistický úřad, 2001).

Tabulka 4. 12 Míra mateřské úmrtnosti (na 100 000 živě narozených dětí)

Druh náboženství	Míra mateřské úmrtnosti (na 100 000 živě narozených dětí)	Úhrnná plodnost
Křesťanství	360,61	3,88
Islám	361,24	4,33
Ostatní náboženství	250,39	3,07

Zdroj: WB (2014), vlastní zpracování

Průměrná míra mateřské úmrtnosti je největší u zemí vyznávající islám. Země s největší mírou mateřské úmrtnosti je Čad (1 100), na druhou stranu v Turkmenistánu byla zjištěna míra mateřské úmrtnosti na úrovni 11,6. Druhá největší mateřská úmrtnost je zaznamenána ve zkoumaných křesťanských zemích. Je to pravděpodobně tím, že zde připadají téměř 4 děti na jednu ženu. Také je to pravděpodobně zapříčiněno tím, že je v této skupině zahrnuto i mnoho afrických zemí, kde ještě není zdravotní péče na takové úrovni jako v ostatních oblastech světa. Například ve státě Lesotho dosahuje míry mateřské úmrtnosti v roce 2009 neuvěřitelných 1 200 úmrtí žen/100 000 živě narozených dětí při porodu, během těhotenství či do 42 dne po porodu. Nejmenší míra mateřské úmrtnosti je v Mikronésii či v Kiribati, kde je míra mateřské úmrtnosti téměř nulová.

Nejlépe jsou na tom podle vyzkoumaných údajů země, které spadají do asijského náboženství a tradičního náboženství, k čemuž pravděpodobně přispívá také to, že zde ženy rodí v průměru méně dětí (viz Tab. 4. 12). Je to také například tím, že je v Číně regulován počet dětí na jednu ženu. Také v Myanmaru byla zavedena politika dvou dětí, která se netýká buddhistů ale islámské menšiny (Podaný, 2013). Například nejmenší míra mateřské úmrtnosti z těchto vybraných zemí byla v roce 2009 zaznamenána v Thajsku, kde míra mateřské úmrtnosti činila 12,20 úmrtí žen/100 000 živě narozených dětí. Největší míru mateřské úmrtnosti můžeme nalézt v Kamerunu.

4.2 Shrnutí

Z provedené komparace vyplývá, že co se týče zaměstnanosti žen, jsou na tom vybrané křesťanské země nejlépe. Vykazují největší procento firem s ženskou účastí na vlastnictví (44,60 %). Dále se za nimi umísťují ženy ve skupině zemí s převládajícím asijským a africkým náboženstvím, kde procento firem s ženskou účastí na vlastnictví činí

36,29 %. Avšak co se týče ženské pracovní síly, jsou ženy ve vybraných zemích zaměstnávány v asijském a kmenovém náboženství ze 47,27 %, což je téměř o 3 procentní body více než křesťanské ženy ve zkoumaných zemích. Postavení žen ve vybraných islámských zemích je nejhorší i v oblasti zaměstnanosti.

V oblasti vzdělání jsou na tom ženy ve vybraných křesťanských zemích nejlépe. Za nimi se umísťují ženy ve vzorku zemí vyznávající buddhismus, taoismus, hinduismus či kmenové náboženství a nejhůře jsou na tom ze vzorku zkoumaných zemí islámské ženy, které mají například možnost chodit do školy jen 8 let v průměru.

Postavení žen v oblasti zdraví je velmi příznivé v ostatním zkoumaném náboženství. Vykazuje nejlepší hodnoty v obou dvou ukazatelích. Ženy ve vzorku zemí s převládajícím asijským a kmenovým náboženstvím se dožívají o téměř 3 roky déle než křesťanské ženy ve vybraných zemích. Také podíl mateřské úmrtnosti zde vykazuje nejmenší hodnoty, naopak ve vybraných křesťanských zemích se pohybuje podíl mateřské úmrtnosti ve velkých číslech, ne ale větších, než byly zaznamenány ve vzorku islámských zemí.

4.3 Vliv vzdělanosti žen na ekonomický rozvoj v islámských zemích

V předešlé kapitole byly zkoumány určité ukazatele a podle komparace s ostatním náboženstvím dopadly ženy v islámských zemích nejhůře. Proto byla provedena kompilace, která je zpracována na téma postavení žen ve společnosti z hlediska vzdělanosti v islámských zemích a jejich vlivu na ekonomický rozvoj. Každá ze studií zahrnutých v této přehledové stati je zaměřena na určitou islámskou zemi a mezi tyto země patří Irán, Afghánistán, Pákistán, Bangladéš, Egypt a Saudská Arábie. Pro zpracování autoři použili šest zahraničních studií zaměřujících se na tuto problematiku. Studie byly publikovány v letech 2005 až 2012 a zahrnují jak historický vývoj vzdělanosti žen, tak i současnou situaci v daných zemích. Mezi metody, které byly ve zkoumaných studiích použity, patřila především deskripce. Druhou nepoužívanější metodou byl výzkum v terénu. Ve studii, která se zabývá náboženskými a nenáboženskými školami v Bangladéši byla využita metoda regrese. Cílem této práce je vyhodnocení postavení žen z hlediska vzdělanosti v islámských zemích a jejich vlivu na ekonomický rozvoj. Je předpokládáno, že vyšší vzdělanost žen bude mít kladný dopad na ekonomický rozvoj, a tudíž povede k jeho zvýšení. Rešerše zkoumá téma práce z důvodu toho, že postavení muslimských žen je v současném období modernizace jedním z nejcitlivějších a nejkontroverznějších témat.

Analýza je zpracována na základě několika výzkumů, provedených v islámských zemích. Hamdan (2005) a Noreen (2011) použili ve svých studiích pouze metodu deskripce.

Výhradně metodu výzkumu ve své studii o Egyptě využil Sultana (2008). Rezai-Rashti (2012) a Tembon (2008) začlenili do svých publikací jak deskripci, tak výzkum. Wahhaj (2012) ve své studii o Bangladéši jako jediný zkoumal data nejen na základě deskripce, ale také pomocí regrese. Studie, která zkoumá situaci v Saudské Arábii, zachycuje období v letech 1930 až 2005. V rešerši se také můžeme setkat se dvěma pracovními podklady, které se zabývaly touto problematikou v Bangladéši a Egyptě od roku 1980 do roku 2012. Výzkumy, které byly provedeny v Pákistánu, Íránu a Afghánistánu zahrnují vývoj vzdělanosti žen od počátku 70. let 20. století až po současnost.

Na toto téma bylo už od dob urbanizace vysloveno velké množství názorů. Ahmed (1992) zdůraznil, že ženy zaujímaly dominantní postavení pouze ve společnostech před vznikem urbanizace. S tímto tvrzením například souvisí to, že pojmenování bohyně bylo převládající nad pojmem bůh především ve starověkých společnostech. V momentě, kdy se urbanizace stále více rozvíjela, došlo ke zvýšení mužské dominance. Všechna rozhodnutí o rodině byla pouze právem hlavy rodiny, tedy mužů. Z hlediska přístupu žen ke vzdělání v Íránu může být diskutováno, zda politiky týkající se této problematiky splňovaly myšlené očekávání, a zda se podařilo vytvořit „ideální muslimské ženy“ (Mehran, 2003). Hamdan (2005) tvrdí, že komplexní charakter nerovnosti mužů a žen je v Saudské Arábii hluboce zakořeněn. V očích konzervativních náboženských učenců jsou ženy často považovány za iracionální a neúplné bytosti. Tembon (2008) naopak uvádí, že bylo učiněno mnoho pro zvýšení genderové rovnosti ve vzdělání v Afghánistánu, ale i přes tyto úspěchy v zemi převládá pomalý a nerovnoměrný rozvoj školství. Ústava Pákistánu deklaruje rovnost práv pro všechny občany a odmítá diskriminaci na základě pohlaví, dále jsou v ní zahrnuta opatření k zajištění plné účasti žen ve všech sférách života. Od té doby, kdy bylo učiněno několik opatření a změn ke snížení už zmiňované genderové nerovnosti, se celková účast žen na vzdělávání zvýšila, i když tempo změn ovlivňujících právě vzdělání žen bylo pomalé, jak uvádí Qureshi a Rarieya (2007).

Sultana (2008) poukazuje na to, že když ženy a dívky nebudou mít příležitost se vzdělávat, společnost přijde o možnost rozvoje. Prostředky, které jsou vynaloženy na kvalitní vzdělání pro dívky, jsou jednou z nejlepších investic, kterou každá společnost může udělat. Také Goel (2004) vyzdvihuje, že vzdělání je klíčovým faktorem rozvoje lidského kapitálu z hlediska ekonomického rozvoje. Stejně také Robinson-Pant (2004) považuje nerovnost mužů a žen v základním a středním vzdělání jako ukazatel sloužící k upozornění na několik politických, sociálních a ekonomických překážek, které zanechávají ženy v chudobě. Stále pokračující převaha vzdělanostních nerovností mezi muži a ženami převážně v rozvojových

zemích je značným zásahem do práv žen a dívek, a je také velice důležitou překážkou pro sociální a ekonomický rozvoj (Verma, 2006). Došlo k obecně vzestupnému trendu v účasti žen na vysokých školách po celém světě od 60. let 20. století, ale i přesto ženy nadále nejsou dostatečně zastoupeny mezi členy vysokých škol (Gaskell, 2004; West A Lyon, 1995). V Saudské Arábii pomohl ženám se vzděláním samotný král Abdul Aziz a jeho manželka, kteří podporovali vzdělání žen výstavbou nových škol a univerzit. Konzervativní náboženští učenci tedy souhlasili s ženským vzděláním, za podmínky některých omezení. Dívčí školy musí být obehnány zdmi a ve vstupu do škol musí být obrazovky, které sledují areál školy. Dívčí školy je mají vést správným islámským způsobem k tomu, aby byly dobrými matkami. Tento radikální názor byl zmírněn kvůli události v Mekce, když začala hořet dívčí škola a náboženská policie zakázala hasičům vstoupit do školy, jelikož by ženy nemusely být správně zahalené (Hamdan, 2005). I v Bangladéši, jak uvádí Wahhaj (2012), existuje přísné zahalování žen, podle norem nazývaných Purdah, v náboženských školách nazývané Madrasas. I přesto je Bangladéš jednou z mála rozvojových zemí, ve které se podařilo zvrátit tradiční rozdíly mezi ženami a muži. Problém představují sociální normy, které omezují mobilitu žen ve venkovských oblastech. Ženy z odlišných ekonomických tříd jsou předmětem různých typů mužské kontroly. Rezai-Rashti a James (2009) se zmiňují o tom, že na vysokých školách v Íránu bylo ženám a mužům jako studentům povoleno navštěvovat třídy dohromady, ale pod podmínkou, že museli sedět v samostatných řadách. Na základě revoluce, která proběhla v roce 1980, byly některé univerzity uzavřeny na několik let, a dokonce docházelo ke snižování počtu studentek na vysokých školách, což pro ženy znamenalo po zpětném otevření univerzit vyloučení z několika studijních oborů. Dále také Paidar (2001) argumentoval, že vztahy mezi muži a ženami byly vnímány jako velké a významné společenské změny v důsledku revoluce, jehož vůdcem byl Chomejní. Tento vůdce pevně věřil, že zásadním úkolem je chování podle islámských tradic. Chomejní byl také kritikem ženského poslání v íránské společnosti, které bylo prosazováno během vlády Muhammada Rezy Pahlavího.

Čísla vyjadřující podíl negramotných žen a dívek jsou zásadně vysoká, a to především ve venkovských oblastech rozvojových zemí, popřípadě se může jednat o nově osídlené městské populace (Kabeer, 2005). Tembon (2008) tvrdí, že v roce 2000 byl vzdělávací systém v Afghánistánu v chaosu. Samotné statistiky vypovídající o ukazatelích gramotnosti v Afghánistánu jsou vesměs nedostupné. Na základě odhadů je předpokládána míra gramotnosti afghánských žen mezi 15 až 20 procenty. Tembon (2008) hovoří o tom, že celková ženská účast v zápisu do základní úrovně vzdělání v islámských zemích, která v roce

1990 činila 87 %, se do roku 2004 zvýšila na 94 %, tudíž se genderové rozdíly výrazně zmenšily. UNDP (2003) popisuje, že v Saudské Arábii v roce 1970 byla míra gramotnosti žen okolo 2 % a v roce 2003 už činí necelých 50 %, což lze v této zemi považovat za obrovský pokrok. Na rozdíl od Afghánistánu je ve studii zabývající se vzděláním v Íránu uvedena statistika týkající se celkového podílu žen jak ve veřejných, tak i v soukromých vysokých školách. Nejnovější statistiky vyjadřují, že pro rok 2009/2010 procento studentek ve veřejných vysokých školách činí 59 % a pro návštěvnost žen vysokých soukromých škol je to 39,7 % z celkového podílu žen na vysokých školách (Povey, 2012). Ve studii, která se především zabývá vzdělaností žen v Bangladéši, podíl studentek na střední škole Madrasas významně vzrostl ze 7,7 % v roce 1990 na 52 % v roce 2008. Podíl studentek na nenáboženských středních školách ve stejném období také vzrostl z 34 % na 54 % (Asadullah a Chaudhury, 2009). Podíl dívek na středních školách vzrostl po zavedení stipendijního programu FSSAP (Program pro pomoc ženám na středních školách), který zahrnuje všechny venkovské a nemetropolitní školy uznané vládou. Vznikly tedy nové smíšené náboženské školy, a také stávající islámské náboženské školy se staly smíšenými. Studentky získají stipendium, jestliže splní několik kritérií (např. musí splnit docházku alespoň z 85 % v akademickém roce, a musí zůstat svobodné). Studentky, které dodrží tyto kritéria, obdrží stipendium až na 10 let studia. V Egyptě, jak poukazuje Sultana (2008), se snaží přivést dívky do škol pomocí Dívčí vzdělávací iniciativy, která pomáhá dívkám vzdělávat se zdarma. Byla zavedena v roce 2000 a je pod záštitou OSN. Školy jsou postaveny ve vesnicích a osadách, co nejblíže k obydlí dívek. Tímto se překonává mnoho důvodů, které brání dívkám ve vzdělání. Za hlavní příčinu genderových rozdílů ve vzdělání v Egyptě považuje Sultana (2008) chudobu. Když se rodiče rozhodují, koho vyšlou na studie, vždy je výhodnější si vybírat syna, jelikož mají větší uplatnění na trhu práce, a proto je zde lepší návratnost jejich investic, které do chlapců vložili. Základní vzdělávání v Egyptě je velmi nákladné a výnosy rodin jsou velmi nízké. Školy bývaly pro egyptské dívky z mnoha hledisek nepřitažlivé, a to například díky neexistenci samostatných hygienických zařízení nebo kvůli zneužívání dívek chlapci či učiteli. Zakořeněné kultury a tradice také vedou k brzkému mateřství u dívek, což vede k předčasnému odchodu ze školy a ke zvyšování negramotnosti.

Studie ve skutečnosti jasně ukazují, že vzdělávání dívek vede k celé řadě sociálních výhod. Můžeme zde zařadit například zvýšení rodinných příjmů, což se později projeví jako zvýšení příjmů v manželství. Zvýšení vzdělanosti dívek přispívá také k tomu, že děti v islámských zemích jsou lépe živené, zdravější a vzdělanější. Mezi další sociální výhody můžeme zahrnout nižší úmrtnost u porodů, lepší šanci na ochranu žen a jejich dětí

před HIV/AIDS a větší účast žen v rozvoji a v politickém či ekonomickém rozhodování (Sultana, 2008). Veškeré tyto zmíněné faktory mají pozitivní vliv na ekonomický rozvoj. V tabulce 4.13 jsou shrnuty výsledky všech použitých studií.

Tabulka 4. 13 Závěry jednotlivých studií

Autor	Země	Rok	Závěry
Armani Hamdan	Saudská Arábie	1930 - 2005	Společnost a tradice Saudské Arábie upřednostňují mužské vzdělání před ženským, přesto však došlo k vylepšení a změnám, které poskytly ženám větší prostor v rámci veřejnosti. Z hlediska budoucího vývoje musí být Saudská Arábie schopna řešit problém zvýšených ekonomických požadavků, segregace mužů a žen, omezení pracovních příležitostí žen atd.
Ghazala Noureen, Riffat-un-nisa Awan	Pákistán	1970 - 2011	Ženy v Pákistánu jsou označovány jako nejdůležitější psychický faktor kultury a civilizace, z čehož vyplývá, že celá společnost je inspirována právě pákistánskými ženami. Nadále přetrvává nerovnováha v počtu mužů a žen např. ve vědních disciplínách, kdy muži tvoří samozřejmě většinu.
Goli M. Rezai-Rashti	Írán	1976 - 2012	I přes určitý pokrok v generových otázkách, jsou ženy pro současnou i budoucí Íránskou vládu považovány za problém. Momentálně záleží na vůli ženských skupin a na jejich vyjednávacích schopnostech, které by vedly k úplnému zrovnoprávnění žen a mužů.
Ronald G. Sultana	Egypt	1980 - 2008	Dívčí vzdělávací iniciativa zavedená v Egyptě slouží jako zdárný příklad pro ostatní země, které trpí genderovými rozdíly. Bylo zde vybudováno mnoho škol, které umožňují dívkám studovat i přes vliv náboženství.
Mercy Tembon, Lucia Fort	Afghánistán	1979 - 2008	V Afghánistánu došlo k dosažení hospodářského růstu a relativní politické stability, a to především na základě zvýšení účasti žen ve vzdělání. Afghánské ženy jsou učený dovednostem, které jim jsou nápomocny při hledání práce a konečně je těmto ženám umožněno vybrat si typ vzdělání a uplatnit svá lidská práva.
Mohammad Niaz Asadullah Zaki Wahhaj	Bangladéš	1980 - 2012	V historii byla hlavním důvodem omezení žen v poskytování vzdělání především mobilita žen ve venkovských oblastech. V průběhu 90. let došlo ke zvýšení podílu žen ve středoškolském vzdělání, i přesto je počet žen účastnících se středoškolského vzdělání velmi nízký, a to v důsledku brzkého manželství apod.

Zdroj: Vlastní zpracování

5 Závěr

Cílem této práce bylo zhodnotit vliv náboženství na ekonomické postavení žen v rozvojových zemích. První kapitola nejprve stručně popisuje teorie moderního růstu. Dále se zabývá Solowovým modelem, který je považován za nejznámější teorii ekonomického růstu, za niž byl Solow oceněn Nobelovou cenou. Závěry této teorie, spočívají v tom, že se ve dlouhodobém období ekonomika blíží ke svému stálému stavu bez ohledu na to, na jakém stupni ekonomické úrovni se nacházela. Dále, že po dosažení stálého stavu může ekonomika růst pouze za předpokladu technologického pokroku, země s nižším počátečním důchodem rostou rychleji než země ekonomicky vyspělejší. Krátkodobě lze zvýšit tempo růstu zvýšením míry úspor nebo poklesem populačního růstu. Následně je rozebírána teorie endogenního růstu, které oproti Solowově modelu zahrnují technologický pokrok do endogenních veličin. V teoriích endogenního růstu je navíc kapitál chápán nejenom jako fyzický, ale také lidský, který nemusí vykazovat klesající mezní výnosy. Doporučením je tedy podporovat tržní hospodářství, liberalizace cen, vzdělání a mnoho dalších.

Konec této kapitoly se zabývá postavením žen ve vybraném náboženství. Nejlepší postavení žen je už odedávna v asijském náboženství, kde mají ženy téměř rovnocenné postavení jako muži. Dále například v taoismu je zaznamenána plná rovnost žen a mužů, jelikož zde existuje filosofie jin-jang. V hinduismu postavení žen závisí na kastovním systému. Ve vyšších a středních vrstvách je mnoho žen politicky aktivních a odmítají roli žen v domácnosti. Na druhou stranu v nižších vrstvách jsou ženy na práci existenčně závislé. Nemají jinou možnost. V křesťanství se také mohly ženy plně podílet na hospodářském životě. Avšak existují Pavlovy spisy, ve kterých je vyjádřena nerovnost žen oproti mužům. Ženy se podle Pavla musely zahalovat, neměly právo mluvit a také jsou jen ozdobou muže. Podle Bible by se ženy v první řadě měly starat o domácnost a rodinu. V islámských zemích je postavení žen nejhorší. Žena má sice rozhodující postavení v domácnosti, ale v jiných oblastech života je diskriminována. Přestože jí bylo umožněno vystudovat, nalezne zaměstnání jen stěží. A studium jí dopomohlo jen k lepšímu sňatku. V islámském náboženství hraje velkou roli mínění především rodiny, společnosti a předsudky druhých.

V další kapitole jsou zkoumány empirické studie, které se zabývají rolí náboženství a ekonomického rozvoje. Vliv náboženství na ekonomický rozvoj se zkoumá již mnoho let. Mezi první badatele, kteří se zabývali tímto tématem, patřil například Adam Smith či Max Weber. Nejdříve byl v této kapitole popsán rozdíl mezi katolickými a protestantskými zeměmi. Z prací mnoha autorů vyplývá, že jsou katolické země zaostalejší než protestantské.

V protestantských zemích rostla populace mnohem více než v katolických zemích, a jelikož růst populace souvisí s ekonomickým rozvojem, můžeme z toho vyvodit závěr, že katolicí má negativní vliv na ekonomický rozvoj. Také bylo vyzkoumáno, že katolická společnost je náchylnější k autoritativním režimům. Další empirické práce se zabývají judaismem, který klade důraz na vzdělání. Jelikož vzdělání má pozitivní vliv na ekonomický rozvoj, můžeme tvrdit, že judaismus má pozitivní vliv na ekonomický rozvoj. Z další práce vyplývá, že je vyšší vzdělání spojeno s demokratickým režimem, který nebrání v ekonomickém rozvoji. Na druhé straně islám je všeobecně brzdou ekonomického rozvoje. Nelze říci, zda jsou v současné době na tom protestanti mnohem lépe než ostatní zkoumané náboženství. V dnešním světě protestanti nedisponují postoji ani hodnotami prospěšnějšími pro hospodářský rozvoj než náboženství.

Poslední kapitola nás seznamuje s vlivem náboženství na ekonomické postavení žen v rozvojových zemích. Jednou z oblastí, která byla zkoumána, se týká zaměstnanosti žen ve vybraných zemích. Ve vybraných křesťanských zemích bylo zjištěno největší procento firem s ženskou účastí na vlastnictví. Dále se za nimi umísťují ženy ve skupině zemí s převládajícím asijským a africkým náboženstvím. Avšak co se týče ženské pracovní síly, jsou ve zkoumaných zemích ženy v asijském a kmenovém náboženství více zaměstnávány než ženy ve vzorku zemí s převládajícím křesťanským náboženstvím. Postavení žen ve vybraných islámských zemích je nejhorší i v oblasti zaměstnanosti.

Cílem práce bylo zjistit, jak náboženství ovlivňuje postavení žen v ekonomice a společnosti v rozvojových zemích. Z provedené komparace vyplývá, že co se týče vzdělání, jsou na tom ženy ve vybraných křesťanských zemích nejlépe. Za nimi se umísťují ženy vyznávající buddhismus, taoismus, hinduismus či kmenové náboženství a nejvíce diskriminované jsou ženy ve vybraných islámských zemích.

Postavení žen v oblasti zdraví je velmi příznivé v ostatním zkoumaném náboženství. Vykazuje nejlepší hodnoty v obou dvou ukazatelích. Také podíl mateřské úmrtnosti zde vykazuje nejmenší hodnoty, naopak ve zkoumaných křesťanských zemích se pohybuje podíl mateřské úmrtnosti ve velkých číslech, ne ale větších než byly zaznamenány ve vybraných islámských zemích. Je to dané pravděpodobně tím, že je zde do vybraných křesťanských zemí zahrnuto mnoho afrických států, kde není zdravotní péče na takové úrovni jako v ostatních státech nebo je to pravděpodobně tím, že je zde vyšší úhrnná plodnost oproti státům s převládajícím ostatním náboženstvím. Jestliže je obecně zaznamenána vyšší úhrnná plodnost, je pravděpodobnější, že u porodu, či po porodu zemře více žen.

Po mnoha století měly ženy menší možnosti se ve společnosti uplatnit. V současné době už se tato situace zlepšila, a to hlavně díky lepšímu přístupu ke vzdělání se mohou ženy více ve společnosti prosadit a vyrovnat se tak mužům.

Seznam použité literatury

ADAMCOVÁ, Lenka, 2009. *Rozvojová ekonomika*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1515-1.

AHMED, Leila, 1992. *Women and gender in Islam: historical roots of a modern debate*. New Haven: Yale University Press. ISBN 03-000-5583-8.

ALLEN, Robert C., 2001. The Great Divergence in European Wages and Prices from the Middle Ages to the First World War. *Explorations in Economic History* [online]., vol. 38, issue 4 [cit. 2014-03-11]. DOI:10.1006/exeh.2001.0775. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0014498301907752>

AMNESTY INTERNATIONAL, 2012. *Přístup dívek ke vzdělání* [online]. Praha: Amnesty international, 2012 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/vsechna-temata/interaktivni-mapy/pristup-divek-ke-vzdelani>

AMNESTY INTERNATIONAL, 2013a. *Finanční příjmy ženy* [online]. Praha: Amnesty international, 2013 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/vsechna-temata/interaktivni-mapy/financni-prijmy-zen>

AMNESTY INTERNATIONAL, 2013b. *Zastoupení žen v národních parlamentech* [online]. Praha: Amnesty international, 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/vsechna-temata/interaktivni-mapy/zastoupeni-zen-v-narodnich-parlamentech>

ANDRESKI, Stanislav, 1966. *Parasitism and subversion: the case of Latin America*. London: Weidenfeld and Nicolson, vii, 299 s. Nature of human society series. ISBN 9780805202069.

ASADULLAH, Mohammad Niaz a Nazmul CHAUDHURY. Holy alliances: public subsidies, Islamic high schools, and female schooling in Bangladesh. *Education Economics* [online]. 2009, vol. 17, issue 3 [cit. 2014-03-14]. DOI: 10.1080/09645290903142593. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09645290903142593>

BARRO, Robert J., Rachel M. MCCLEARY, 2003. Religion and economic growth across countries, *American Sociological Review*. Vol. 68, No. 5.

BECKER, Sascha O., Ludger WOESSMANN, 2007. Was Weber Wrong? A Human Capital Theory of Protestant Economic History. IZA Discussion Paper No. 2886

BELLINGER, Gerhard J., 1998. *Sexualita v náboženstvích světa*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0642-7.

BLUM, Ulrich a Leonard DUDLEY, 2001. *Religion and Economic Growth: Was Weber Right ?*. Canada: Département de sciences économiques. ISSN 0709-9231.

BOTTICINI, Maristella, Zvi ECKSTEIN, 2004. Jewish Occupational Selection: Education, Restrictions, or Minorities? IZA DP No. 1224

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, 2014. *The World Factbook: Religions* [online]. Washington: CIA, 2014 [cit. 2014-05-03]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2122.html#ag>

ČÍHÁK, Martin a Tomáš HOLUB, 2000. *Teorie růstové politiky*. Praha: VŠE. ISBN 80-245-0126-0.

ČSÚ, 2001. *Příručka demografické statistiky pro potřebu oblastních statistických orgánů* [online]. Praha: ČSÚ, 2001 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/narozeni.htm>

DOLEŽALOVÁ, Iva, 2004. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. ISBN 80-903-2283-2.

FANFANI, Amintore, 2008. *Catholicism, Protestantism, and Capitalism*. Chicago: IHS Press. ISBN 978-193-2528-275.

FILIPOVÁ, Lenka, 2012. Are attitudes conducive to economic growth stronger in protestants than in others? Investigation into values and attitudes as channels through which culture can affect economic outcomes. *Norwegian Institute of International Affairs*. Working paper 804.

FILIPOVÁ, Lenka, Radek BEDNAŘÍK, 2009. The Role of Religion and Political Regime for Human Capital and Economic Development.[online] *Proceedings of the 11th International Conference of the Society for Global Business and Economic Development*. [cit. 22. 12. 2013] Dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=1374861> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1374861>

FORUM, World Economic, 2013. *The Global Gender Gap Report: 2013*. Geneva: World Economic Forum. ISBN 978-929-5044-432.

FRAUZOVÁ, Magdaléna, 2005. *Závoj a džíny: ženy v islámském světě*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-702-1776-6.

- GASKELL, Jane, Margrit EICHLER, Julia PAN, Jieying XU a Xiaoming ZHANG, 2004. The participation of women faculty in Chinese universities: paradoxes of globalization. *Gender and Education* [online]. Vol. 16, issue 4, s. 511-529 [cit. 2014-03-14]. DOI: 10.1080/09540250042000300402. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09540250042000300402>
- GOEL, Aruna, 2004. *Education and socio-economic perspectives of women development and empowerment*. New Delhi: Deep. ISBN 8176294969.
- GRIER, Robin, 1997. *The Effect of Religion on Economic Development: A Cross National Study of 63 Former Colonie*. Vol. 50/1.
- GUIO, Luigi, Paola SAPIENZA, a Luigi ZINGALES, 2002. „People's Opium?Religioun and Economic Attitudes.“ *NBER Working Paper*, 2002:1-70.
- HAMDAN, Amani, 2005. Women and education in Saudi Arabia: Challenges and achievements. *International Education Journal*. P. 42-64. ISSN: 1443-1475.
- HOLMAN, Robert, 2010. *Makroekonomie: středně pokročilý kurz*. Praha: C.H. Beck. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7179-861-3.
- HUNTINGTON, Samuel P., 2001. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. Praha: Rybka. ISBN 80-861-8249-5.
- INTER-PARLIAMENTARY UNION, 2014. *Women in national parliments* [online]. New York: IPU, 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>
- KABEER, Naila, 2005. Gender equality and women's empowerment: A critical analysis of the third millennium development goal 1. *Gender* [online]. Vol. 13, issue 1,[cit. 2014-03-14]. DOI: 10.1080/13552070512331332273. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13552070512331332273>
- KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka, 2006. *Blanka Knotková-Čapková: Několik poznámek o postavení (nejen) indických žen*. In: *Forum 50 %* [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/blanka-knotkova-capkova-nekolik-poznamek-o-postaveni-nejen-indicky-zen>
- KOTLÁN, Igor et al., 2001. *Aplikovaná hospodářská politika*. Ostrava: Sokrates. ISBN 80-86572-01-3.

- KÜNG, Hans, 2006. *Po stopách světových náboženství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-732-5059-4.
- KURAN, Timur, 2006. *Islam and Mammon: The economic predicaments of islamism*. Princeton [u.a.]: Princeton Univ. Press. ISBN 978-069-1126-296.
- KURAN, Timur, 2012. *The long divergence: how Islamic law held back the Middle East*. Princeton, N.J: Princeton University Press. ISBN 9780691156415.
- LANDES, David S, 2004. *Bohatství a bída národů: proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí*. Praha: BB art. ISBN 80-734-1291-8.
- LANDES, David S, 1998. *The wealth and poverty of nations: why some are so rich and some so poor*. New York: W.W. Norton. ISBN 03-930-4017-8.
- LEHRER, Evelyn L., 2004. *Religion as a Determinant of Economic and Demographic Behavior in the United States*. IZA Discussion Paper No. 1390
- MCCLEARY, Rachel M., 2008. Religion and economic development, *Policy review*. No. 148.
- MEHRAN, Golnar, 2003. "The Paradox of Tradition and Modernity in Female Education in the Islamic Republic of Iran." *Comparative Education Review*. Vol. 47, No. 3.
- MLČOCH, Lubomír, 2005. *Institucionální ekonomie*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-246-1029-9.
- NAFZIGER, E, 2006. *Economic development*. 4th ed. New York: Cambridge University Press. ISBN 978-052-1829-663.
- NOUREEN, Ghazala, Riffat-Un-Nisa AWAN, 2011. Women's Education in Pakistan: Hidden Fences on Open Frontiers. *Asian Social Science*. Vol. 7, No. 2. ISSN 1911-2017.
- PAIDAR, Parvin, 2001. *Gender of Democracy: The Encounter between Feminism and Reformism in Contemporary Iran* [online].[cit. 2014-03-14]. ISSN 1020-8186. Dostupné z: <ftp://pogar.org/LocalUser/pogarp/other/unrisd/paidar.pdf>
- PARTRIDGE, Christopher, 2006. *Lexikon světových náboženství*. V Praze: Slovart. ISBN 80-7209-796-2.

- PAS, Julian F., 2006. *The A to Z of Taoism*. Scarecrow Press. ISBN 08-108-5511-9.
- PAVLÍK, Petr, 1998. Ženy v buddhismu. *Lampa.cz* [online]. Praha: Lampa.cz, 1998 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.lampa.cz/prednasky/zeny.html>
- PODANÝ, 2013. Týden.cz. In: *Rychle se množí. Muslimům v Barmě povoleny jen dvě děti* [online]. Praha: Týden.cz, 31. 05. 2013 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/asie-a-oceanie/rychle-se-mnozi-muslimum-v-barme-povoleny-jen-dve-deti_271888.html#.U0AWufl_sYF
- POSTON, Shelley, 2014. Should a Christian wife work outside of the home?. In: *Christian Apologetics&Research Ministry* [online]. Idaho: CARM, 2014 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <http://carm.org/apologetics/womens-issues/should-christian-wife-work-outside-home>
- POVEY, Tara a Elaheh ROSTAMI-POVEY, 2012. *Women, power and politics in 21st century Iran*. Burlington, VT: Ashgate. ISBN 978-140-9402-053.
- PUTNAM, Robert D, Robert LEONARDI a Raffaella NANETTI, 1993. *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton, N.J.: Princeton University Press. ISBN 06-910-7889-0.
- QURESHI, Rashida a Jane F RARIEYA, 2007. *Gender and education in Pakistan: edited by Rashida Qureshi, Jane F.A. Rarieya*. Karachi: Oxford University Press. ISBN 978-019-5473-766.
- RENZETTI, Claire M., 2003. *Ženy muži a společnost*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0525-2.
- REZAI-RASHTI, Goli M. a Susan JAMES. Women and Higher Education in Postrevolutionary Iran: Unsettling Policies and Unanticipated Outcomes. *Race, Ethnicity and Gender in Education* [online]. Dordrecht: Springer Netherlands, volume 6,[cit. 2014-03-14]. DOI: 10.1007/978-1-4020-9739-3_3. Dostupné z: http://link.springer.com/10.1007/978-1-4020-9739-3_3
- REZAI-RASHTI, Goli M., 2012. Women and Education in the Islamic Republic of Iran: Repressive Policies, Unexpected Outcomes. *Legatum Institute*.
- ROBERTSON, Hector Menteith, Max WEBER, 1973. *Aspects of the rise of economic individualism: a criticism of Max Weber and his school*. Clifton [N.J.]: A. M. Kelley. ISBN 06-780-0867-1.
- ROBINSON-PANT, Anna, 2004. Education for women: whose values count?. *Gender and Education* [online], vol. 16, issue 4, [cit. 2014-03-14]. DOI:10.1080/09540250042000300385. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09540250042000300385>

- SHARMA, Anita, 2014. *Buddhist Education and Empowerment of Women in Early Buddhism*. Delhi: University of Delhi, 2014. Dostupné z: <http://www.skb.or.kr/down/papers/056.pdf>
- SMITH, Adam, 2001. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Nové přeprac. vyd. opatřené margináliemi. Praha: Liberální institut. ISBN 80-863-8915-4.
- SOUKUP, Jindřich et al., 2007. *Makroekonomie: Moderní přístup*. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-174-4.
- SULTANA, Ronald G., 2008. The girls' education initiative in Egypt. *UNICEF MENA-RO, Learning Series*. Vol. 1.
- ŠIMEK, Milan, 2007. *Ekonomie trhu práce*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava. Studijní opora pro distanční vzdělávání. ISBN 978-802-4814-162.
- TABELLINI, Guido, 2008. Presidential Address Institutions and Culture. *Journal of the European Economic Association* [online]. Vol. 6, 2-3. [cit. 2014-03-11]. DOI: 10.1162/JEEA.2008.6.2-3.255. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1162/JEEA.2008.6.2-3.255>
- TEMBON, Mercy, Lucia FORT, 2008. Girls' Education in the 21st Century: Gender Equality, Empowerment, and Economic Growth. *The World Bank*. P. 183-199. ISBN-13: 978-0-8213-7474-0.
- TKACZ, Catherine Brown, 2008. *Catholic Answers: Is the Education of Women a Modern Idea?* [online]. California: Catholic Answers, 2008 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <http://www.catholic.com/magazine/articles/is-the-education-of-women-a-modern-idea>
- UNDP, 2003. *Saudi Arabia: Women in public life, Program on Governance in Arab Region*. [online]. New York: United Development Programme, 2003 [cit. 14. 11. 2013] Dostupné z: <http://www.undp-pogar.org/countries/saudi/gender.html>.
- UNDP, 2013. *Human development report 2013: the rise of the South: human progress in a diverse world*. 2013 ed. New York: United Nations Development Programme. ISBN 978-921-1263-404.

UNESCO, 2000. *World Education Report 2000: The Right to Education for All Throughout Life*. [online]. New York: UNESCO Publishing, 2000 [cit. 14. 11. 2013] Dostupné z: <http://www.unesco.org/education/information/wer/>.

UNESCO, 2014. eAtlas of Gender Equality in Education: School life expectancy for girls from primary to tertiary education (in years). In: *UNESCO Institute for statistic* [online]. New York: UNESCO, 2014 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <http://www.app.collinsindicate.com/atlas-gender-education/en-us>

UNICEF, 2010. *Gender and Indigenous Peoples*. New York. Dostupné z: <http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/Briefing%20Notes%20Gender%20and%20Indigenous%20Women.pdf>

VERMA, Mahesh, 2006. *Gender, girls and women education*. New Delhi. ISBN 978-818-9239-237.

WAHHAJ, Mohammad Niaz Asadullah Zaki, 2012. Going to School in Purdah: Female Schooling, Mobility Norms and Madrasas in Bangladesh. *IZA DP*. No. 7059.

WEBER, Max, 2009. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Oikoymenth, Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-807-2983-896.

WEST, JACKIE, 1995. The Trouble with Equal Opportunities: The case of women academics. *Gender and Education* [online]. Vol. 7, issue 1, [cit. 2014-03-14]. DOI: 10.1080/713668454. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/713668454>

WORLD BANK, 2014. *World development indicators* [online]. Washington: WB, 2014 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/views/variableSelection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators>

Seznam zkratek

CIA – Central Intelligence Agency

FSSAP – Female Secondary School Assistance Programme

HDI – Human development index

HDR – Human development report

IPU – Inter-Parliamentary Union

UNDP – United Nations Development Programme

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNICEF – United Nations Children's Fund

WB – World Bank

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 5.5.2014...

Dominika Bráňová
jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Příloha č. 1 Země se střední úrovní HDI

Příloha č. 2 Země se nízkou úrovní HDI

Příloha č. 3 Ukazatele dokládající genderovou problematiku

Příloha č. 4 Ukazatele účasti žen na trhu práce ve vybraných křesťanských zemích

Příloha č. 5 Ukazatele účasti žen na trhu práce ve vybraných islámských zemích

Příloha č. 6 Ukazatele účasti žen na trhu práce v zemích s ostatním náboženstvím

Příloha č. 7 Ukazatele vyjadřující vzdělanost ve vybraných křesťanských zemích

Příloha č. 8 Ukazatele vzdělanosti ve vybraných islámských zemích

Příloha č. 9 Ukazatele vzdělanosti ve vzorku zemí s ostatním náboženstvím

Příloha č. 10 Ukazatele zdravotní péče a plodnosti ve vybraných křesťanských zemích

Příloha č. 11 Ukazatele zdravotní péče a plodnosti ve vybraných islámských zemích

Příloha č. 12 Ukazatele zdravotní péče a plodnosti ve vzorku zemí s ostatním náboženstvím

Přílohy

Příloha č. 1 Země se střední úrovní HDI

Počet zemí	Země podle úrovně HDI (Střední úroveň)
1	Tonga
2	Belize
3	Dominikánská republika
4	Fidži
5	Samoa
6	Jordánsko
7	Čína
8	Turkmenistán
9	Thajsko
10	Maledivy
11	Surinam
12	Gabon
13	Salvador
14	Bolívie
15	Mongolsko
16	Palestina
17	Paraguay
18	Egypt
19	Moldávie
20	Filipíny
21	Uzbekistán
22	Sýrie
23	Mikronésie
24	Guyana
25	Botswana
26	Honduras
27	Indonésie
28	Kiribati
29	Jižní Afrika
30	Vanuatu
31	Kyrgyzstán
32	Tádžikistán
33	Vietnam
34	Namibie
35	Nikaragua
36	Maroko
37	Irák
38	Kapverdy
39	Guatemala
40	Východní Timor
41	Ghana
42	Rovníková Guinea
43	Indie
44	Kambodža
45	Laos
46	Bhútán
47	Svazijsko

Zdroj: UNDP (2013), vlastní zpracování

Příloha č. 2 Země se nízkou úrovní HDI

Počet zemí	Země podle HDI (nízká úroveň)
48	Kongo
49	Šalamounovy ostrovy
50	Sv. Tomáš a Princův ostrov
51	Keňa
52	Bangladéš
53	Pákistán
54	Angola
55	Myanmar
56	Kamerun
57	Madagaskar
58	Tanzanie
59	Nigérie
60	Senegal
61	Mauritánie
62	Papua-Nová Guinea
63	Nepál
64	Lesotho
65	Togo
66	Jemen
67	Haiti
68	Uganda
69	Zambie
70	Džibutsko
71	Gambie
72	Benin
73	Rwanda
74	Pobřeží slonoviny
75	Komory
76	Malawi
77	Súdán
78	Zimbabwe
79	Etiopie
80	Libérie
81	Afghánistán
82	Guinea-Bissau
83	Sierra Leone
84	Burundi
85	Guinea
86	Středoafriická republika
87	Eritrea
88	Mali
89	Burkina Faso
90	Čad
91	Mozambik
92	Demokratická republika Kongo
93	Niger

Zdroj: UNDP (2013), vlastní zpracování

Příloha č. 3 Ukazatele dokládající genderovou problematiku

1. Upravená čistá míra zápisu, primární vzdělání (% dětí v primárním školním věku)
2. Míra plodnosti dospívajících (narození/1000 žen ve věku 15-19 let)
3. Použití kondomu populací ve věku 15-24 let, ženy (% žen ve věku 15-24)
4. Rozšíření antikoncepce (% žen ve věku 15-49 let)
5. Pomáhající rodinní příslušníci, ženy (% zaměstnaných žen)
6. Zaměstnaní v zemědělství, ženy (% zaměstnaných žen)
7. Zaměstnaní v průmyslu, ženy (% zaměstnaných žen)
8. Zaměstnaní ve službách, ženy (% zaměstnaných žen)
9. Zaměstnavatelé, ženy (% zaměstnanosti)
10. Poměr zaměstnanosti k počtu obyvatel, 15+, ženy (%)
11. Poměr zaměstnanosti k počtu obyvatel (%) ženy, věk 15-24
12. Žena v čele domácnosti (% domácností v čele se ženami)
13. Míra plodnosti celkem (počet porodů na jednu ženu)
14. Firmy s ženskou účastí na vlastnictví (% firem)
15. Poměr hrubého příjmu v prvním ročníku primárního vzdělání (% z příslušné věkové skupiny)
16. Dětská zaměstnanost v zemědělství, děvčata (% děvčat ekonomicky aktivních ve věku 7-14)
17. Dětská zaměstnanost ve zpracovatelském průmyslu, děvčata (% děvčat ekonomicky aktivních ve věku 7-14)
18. Dětská zaměstnanost ve službách, děvčata (% děvčat ekonomicky aktivních ve věku 7-14)
19. Děvčata v zaměstnání (% děvčat ve věku 7-14)
20. Děvčata v zaměstnání, studiu a práci (% dívek v zaměstnání, věk 7-14)
21. Děvčata v zaměstnání, jen v práci (% dívek v zaměstnání, věk 7-14)
22. Děti mimo školu, primární, ženy
23. Pracovní síla s primárním vzděláním, ženy (% ženská pracovní síla)
24. Pracovní síla se sekundárním vzděláním, ženy (% ženské pracovní síly)
25. Pracovní síla s terciárním vzděláním, ženy (% ženské pracovní síly)
26. Pracovní síla, ženy (% z celkové pracovní síly)
27. Míra pracovní účasti, žena (% žen ve věku populace 15+)
28. Naděje dožití, ženy (roky)
29. Míra vzdělání, dospělé ženy (% žen ve věku 15 a výše)
30. Míra vzdělání, mladé dívky (% žen ve věku 15-24)
31. Dlouhodobá nezaměstnanost, ženy (% ženské nezaměstnanosti)
32. Rozšíření podvýživy, váha vzhledem k věku, ženy (% dětí pod 5 let)
33. Míra úmrtnosti, dospělé ženy (na 1000 dospělých žen)
34. Míra čistého příjmu v 1. ročníku, žena (% obyvatelstva v oficiálním školním věku)
35. Zaměstnání na částečný úvazek, ženy (% celkové ženské zaměstnanosti)
36. Zaměstnání na částečný úvazek, ženy (% z celkových částečných úvazků)
37. Těhotné ženy, které obdržely prenatální péči (%)

38. Rozšíření HIV, ženy (% ve věku 15-24)
39. Míra úspěšného dokončení primárního studia (% z příslušné věkové skupiny)
40. Primární vzdělání, studentky (% žen)
41. Primární vzdělání, učitelky (% žen)
42. Průběh na střední škole, ženy (%)
43. Počet sedadel v parlamentě obsazený ženami
44. Podíl žen na primárním zápisu mužů (%)
45. Podíl žen na sekundárním zápisu mužů (%)
46. Podíl žen na terciárním zápisu mužů (%)
47. Podíl děvčat na primární a sekundárním vzdělání chlapců
48. Ženy opakující primární vzdělání (% ze zapsaných žen)
49. Ženy opakující sekundární vzdělání (% ze zapsaných žen)
50. Sekundární vzdělání, žáci obecně (% žen)
51. Sekundární vzdělání, žáci (% žen)
52. Sekundární vzdělání, učitelky (% žen)
53. Poměr mateřské úmrtnosti (modelovaný odhad na 100 000 živě narozených dětí)
54. Poměr mateřské úmrtnosti (národní odhad na 100 000 živě narozených dětí)
55. Sekundární vzdělání, odborní žáci (% žen)
56. Osoba samostatně výdělečně činná, ženy (% zaměstnaných žen)
57. Podíl žen zaměstnaných v nezemědělském sektoru (% z celkové nezemědělské zaměstnanosti)
58. Zápis do školy s předškolním vzděláním, ženy (hrubé %)
59. Zápis do školy, primární vzdělání, ženy (hrubé %)
60. Zápis do školy, primární vzdělání, ženy (čisté %)
61. Zápis do školy, sekundární vzdělání, ženy (hrubé %)
62. Zápis do školy, sekundární vzdělání, ženy (čisté %)
63. Podíl mladých gramotných žen na mužích (% věku 15-24)
64. Zápis do školy, terciární, ženy (hrubé %)
65. Rozšíření kouření, ženy (% z kuřáků)
66. Přeživší do 65 roku, ženy (% z přeživších)
67. Dospívající matky (% z žen ve věku 15-19, které čekají dítě, nebo ho mají)
68. Trénované učitelky v primárním vzdělání, ženy (% z učitelek)
69. Nezaměstnanost s primárním vzděláním, ženy (% z nezaměstnaných žen)
70. Nezaměstnanost žen se sekundárním vzděláním, ženy (% nezaměstnaných žen)
71. Nezaměstnanost s terciárním vzděláním, ženy (% z ženské nezaměstnanosti)
72. Nezaměstnanost, ženy (% z ženské pracovní síly)
73. Nezaměstnanost, mladé ženy (% z ženské pracovní síly ve věku 15-24)
74. Zranitelné zaměstnání (% z ženského zaměstnání)
75. Mzdový a platový pracovníci, ženy (% ze zaměstnaných žen)
76. Chtěná míra plodnosti (narození na ženu)
77. Podíl žen na populaci ve věku 15+ žijících s HIV (%)

Zdroj: WB (2014), vlastní zpracování

Příloha č. 4 Ukazatele účasti žen na trhu práce ve vybraných křesťanských zemích

Země	Ženská pracovní síla (% z celkové pracovní síly)	Podíl firem s ženskou účastí vlastnictví (% firem)	Zastoupení žen v národních parlamentech	Příjmy žen
Tonga	42,64	65,30	3,60	-
Belize	37,69	30,40	3,10	0,46
Dominikánská republika	39,72	30,00	20,80	-
Fidži	33,60	49,10	-	0,38
Samoa	27,46	79,80	4,10	-
Surinam	37,26	18,30	11,80	0,46
Gabon	46,13	33,10	15,00	-
El Salvador	41,59	40,20	26,20	0,42
Bolívie	44,84	41,30	25,40	0,82
Paraguay	39,31	51,60	15,00	0,63
Moldávie	49,32	53,10	18,80	0,66
Filipíny	39,48	69,40	27,30	0,6
Mikronésie	-	86,80	0,00	-
Guyana	34,82	58,30	31,30	0,43
Botswana	46,68	55,30	9,50	0,47
Honduras	34,37	43,30	25,80	0,4
Kiribati	-	-	8,70	-
Jižní Afrika	44,57	22,60	44,80	0,52
Vaunatu	43,44	51,40	0,00	-
Namibie	50,19	33,40	25,60	0,61
Nikaragua	38,23	61,90	40,20	0,46
Kapverdy	38,36	33,10	20,80	0,47
Guatemala	38,23	44,20	13,30	0,44
Východní Timor	32,00	42,90	38,50	-
Ghana	49,96	44,00	10,90	0,66
Rovníková Guinea	44,81	-	24,00	-
Svazijsko	39,42	28,60	6,20	-
Kongo	48,64	31,80	7,40	-
Šalamounovy ostrovy	40,15	-	2,00	-
Sv. Tomáš a princ	38,02	-	18,20	-
Keňa	46,57	37,10	19,10	0,65
Papua-Nová Guinea	48,26	-	2,70	-
Lesotho	45,86	18,40	26,70	0,61
Haiti	47,48	-	4,20	-
Uganda	48,96	34,70	35,00	0,73
Zambie	46,31	37,20	10,80	0,64
Benin	46,97	45,40	8,40	0,68
Rwanda	52,37	42,70	63,80	-
Malawi	51,30	23,90	22,30	0,79
Zimbabwe	49,36	56,30	31,50	-
Etiopie	47,04	35,30	27,80	0,67
Libérie	47,54	53,00	11,00	-
Burundi	51,38	34,80	30,50	0,79
Středoafrická republika	47,16	15,70	-	-
Eritrea	48,12	4,20	22,00	-
Mozambik	27,31	24,40	39,20	0,81
Demokratická republika Kongo	49,86	38,90	10,60	-
Průměr	43,17	41,49	19,20	0,67

Zdroj: WB (2014), IPU (2014), World Economic Forum (2013), vlastní zpracování

Příloha č. 5 Ukazatele účasti žen na trhu práce ve vybraných islámských zemích

Země	Ženská pracovní síla (% z celkové pracovní síly)	Podíl firem s ženskou účastí vlastnictví (% firem)	Zastoupení žen v národních parlamentech	Finanční příjmy žen
Jordánsko	18,14	13,10	12,00	0,21
Turkmenistán	39,23	-	26,40	-
Maledivy	42,06	-	6,80	0,56
Palestina	-	-	-	-
Egypt	24,18	34,00	-	0,26
Uzbekistán	39,57	39,80	22,00	-
Sýrie	15,11	14,40	12,00	0,15
Indonésie	37,94	42,80	18,60	0,43
Kyrgyzstán	42,66	60,40	23,30	0,54
Tádžikistán	43,60	34,40	15,90	0,63
Maroko	44,28	13,10	17,00	0,28
Irák	17,42	6,80	25,20	-
Bangladéš	40,12	16,10	20,00	0,52
Pákistán	22,04	6,70	20,70	0,21
Tanzanie	49,70	30,90	36,00	0,69
Nigérie	42,48	20,00	6,70	0,58
Senegal	44,96	26,30	43,30	0,57
Mauritánie	26,56	17,30	25,20	0,28
Jemen	25,97	6,40	0,30	0,27
Džibutsko	34,90	-	12,70	-
Gambie	47,82	21,30	9,40	-
Pobřeží slonoviny	37,60	61,90	9,40	0,48
Komory	30,41	-	3,00	-
Súdán	29,29	-	24,30	-
Afghánistán	16,28	2,80	27,70	-
Guinea Bissau	47,00	19,90	11,00	-
Sierra Leone	49,38	7,90	12,10	-
Guinea	45,71	25,40	-	-
Mali	38,49	58,30	9,50	0,41
Burkina Faso	47,41	19,20	18,90	0,67
Čad	44,93	40,10	14,90	0,62
Niger	31,06	17,60	13,30	-
Průměr	36,01	25,27	17,16	0,45

Zdroj: WB (2014), IPU(2014), World Economic Forum (2013), vlastní zpracování

Příloha č. 6 Ukazatele účasti žen na trhu práce v zemích s ostatním náboženstvím

Země	Ženská pracovní síla (% z celkové pracovní síly)	Podíl firem s ženskou účastí vlastnictví (% firem)	Zastoupení žen v národních parlamentech	Finanční příjmy žen
Čína	43,64	64,20	23,40	0,64
Thajsko	45,78	-	15,80	0,61
Mongolsko	45,74	52,00	14,90	0,77
Vietnam	48,44	59,20	24,30	0,69
Indie	25,25	9,10	11,40	0,27
Kambodža	50,05	-	20,30	0,70
Laos	50,10	41,60	25,00	0,73
Bhútán	41,48	31,30	8,50	0,64
Angola	46,02	56,60	36,80	0,63
Myanmar	52,87	-	5,60	-
Kamerun	45,64	15,70	31,10	0,63
Madagaskar	49,44	50,00	23,10	0,72
Nepál	49,23	21,80	29,90	0,41
Togo	51,14	31,80	16,50	-
Průměr	47,29	39,39	20,47	0,64

Zdroj: WB (2014), IPU (2014), World Economic Forum (2013), vlastní zpracování

Příloha č. 7 Ukazatele vyjadřující vzdělanost ve vybraných křesťanských zemích

Země	Ženy s alespoň středoškolským vzděláním	Muži s alespoň středoškolským vzděláním	Očekávaný počet let školní docházky ženy	Očekávaný počet let školní docházky muže
Tonga	71,60	76,70	13,70	13,60
Belize	35,20	32,80	12,20	12,90
Dominikánská republika	43,30	41,70	12,80	11,80
Fidži	57,50	58,10	14,10	13,70
Samoa	64,30	60,00	13,30	12,70
Surinam	40,50	47,10	12,90	11,30
Gabon	53,80	34,70	11,50	12,20
El Salvador	34,80	40,80	11,90	12,10
Bolívie	39,80	49,70	13,20	13,80
Paraguay	35,00	39,00	12,40	11,80
Moldávie	91,60	95,30	12,20	11,50
Filipíny	65,90	63,70	12,00	11,40
Mikronésie	-	-	-	-
Guyana	61,50	48,80	10,90	9,70
Botswana	73,60	77,50	11,90	11,80
Honduras	20,70	18,80	12,00	10,80
Kiribati	-	-	12,40	11,60
Jižní Afrika	68,90	72,20	13,10	13,00
Vaunatu	-	-	10,70	10,90
Namibie	33,00	34,00	11,40	11,10
Nikaragua	30,80	44,70	11,00	10,70
Kapverdy	-	-	13,10	12,40
Guatemala	12,60	17,40	10,30	11,00
Východní Timor	-	-	-	12,20
Ghana	45,70	61,80	10,30	11,10
Rovníková Guinea	-	-	7,10	8,70
Svazijsko	49,90	46,10	10,30	11,10
Kongo	43,90	48,70	9,60	10,60
Šalamounovy ostrovy	-	-	8,90	9,60
Sv. Tomáš a princ	-	-	10,80	10,80
Keňa	25,30	52,30	10,70	11,40
Papua-Nová Guinea	6,80	14,10	5,30	6,40
Lesotho	21,90	39,90	9,90	9,40
Haiti	22,50	36,30	-	-
Uganda	23,00	23,90	10,80	11,30
Zambie	25,70	44,20	-	-
Benin	11,20	25,60	7,50	11,30
Rwanda	7,40	8,00	11,00	10,90
Malawi	10,40	20,40	10,40	10,40
Zimbabwe	48,80	62,00	9,70	10,60
Etiopie	-	-	8,00	9,30
Libérie	15,70	39,20	8,80	12,30
Burundi	5,20	9,20	10,90	11,80
Středoafriická republika	10,30	26,20	5,50	8,10
Eritrea	-	-	4,00	5,20
Mozambik	1,50	6,00	8,40	10,00
Demokratická republika Kongo	10,70	36,20	7,20	9,80
Průměr	35,68	41,98	10,56	11,00

Zdroj: UNDP (2013), UNESCO (2014), vlastní zpracování

Příloha č. 8 Ukazatele vzdělanosti ve vybraných islámských zemích

Země	Ženy s alespoň středoškolským vzděláním	Muži s alespoň středoškolským vzděláním	Očekávaný počet let školní docházky ženy	Očekávaný počet let školní docházky muže
Jordánsko	68,90	77,70	12,90	12,40
Turkmenistán	-	-	-	-
Maledivy	20,70	30,10	12,60	12,40
Palestina	48,00	56,20	14,10	12,90
Egypt	43,40	59,30	11,80	12,40
Uzbekistán	-	-	11,40	11,70
Sýrie	27,40	38,20	9,20	10,50
Indonésie	36,20	46,80	12,90	12,90
Kyrgyzstán	81,00	81,20	12,90	12,30
Tádžikistán	93,20	85,80	10,60	12,50
Maroko	20,10	36,30	9,70	11,00
Irák	22,00	42,70	8,60	11,40
Bangladéš	30,90	39,30	4,70	6,60
Pákistán	18,30	43,10	6,50	8,00
Tanzanie	5,60	9,20	5,30	5,50
Nigérie	-	-	8,10	9,80
Senegal	4,60	11,00	8,00	8,30
Mauritánie	8,00	20,80	8,00	8,10
Jemen	7,60	24,40	6,70	10,70
Džibutsko	-	-	4,50	5,60
Gambie	16,90	31,40	4,10	6,00
Pobřeží slonoviny	13,70	29,90	5,20	7,70
Komory	-	-	9,30	11,10
Súdán	12,80	18,20	-	-
Afghánistán	5,80	34,00	6,10	10,10
Guinea Bissau	-	-	4,70	7,30
Sierra Leone	9,50	20,40	6,00	8,70
Guinea	-	-	7,40	10,20
Mali	11,30	9,20	6,40	8,20
Burkina Faso	0,90	3,20	5,90	6,90
Čad	-	-	5,70	9,10
Niger	2,50	7,60	4,30	5,50
Průměr	25,39	35,67	8,12	9,53

Zdroj: UNDP (2013), UNESCO (2014), vlastní zpracování

Příloha č. 9 Ukazatele vzdělanosti ve vzorku zemí s ostatním náboženstvím

Země	Ženy s alespoň středoškolským vzděláním	Muži s alespoň středoškolským vzděláním	Očekávaný počet let školní docházky ženy	Očekávaný počet let školní docházky muže
Čína	54,80	70,40	12,00	11,50
Thajsko	29,00	35,60	12,70	11,90
Mongolsko	83,00	81,80	15,00	13,60
Vietnam	24,70	28,00	11,90	11,80
Indie	26,60	50,40	9,80	10,90
Laos	22,90	36,80	9,40	10,70
Bhútán	34,00	34,50	12,00	12,00
Angola	-	-	9,00	11,50
Myanmar	18,00	17,60	8,00	8,20
Kamerun	21,10	34,90	9,90	11,70
Madagaskar	-	-	10,20	10,70
Nepál	17,90	39,90	7,90	9,90
Togo	15,30	45,10	8,80	12,40
Průměr	29,91	41,30	10,46	11,29

Zdroj: UNDP (2013), UNESCO (2014), vlastní zpracování

Příloha č. 10 Ukazatele zdravotní péče a plodnosti ve vybraných křesťanských zemích

Země	Naděje dožití žen	Naděje dožití mužů	Míra mateřské úmrtnosti	Úhrnná plodnost
Tonga	75,33	69,49	36,40	3,86
Belize	76,56	70,56	55,30	2,76
Dominikánská republika	76,25	69,94	160,00	2,55
Fidži	72,61	66,66	22,60	2,64
Samoa	75,94	69,61	29,00	4,28
Surinam	73,89	67,43	180,00	2,32
Gabon	63,75	61,69	520,00	4,18
El Salvador	76,67	67,30	55,80	2,24
Bolívie	68,86	64,50	310,00	3,31
Paraguay	74,36	69,97	100,00	2,93
Moldávie	72,55	64,79	45,00	1,47
Filipíny	71,90	65,05	221,00	3,11
Mikronésie	69,64	67,88	0,00	3,40
Guyana	68,52	63,36	86,20	2,64
Botswana	46,04	47,27	160,00	2,71
Honduras	75,66	70,80	-	3,10
Kiribati	71,10	65,45	0,00	3,01
Jižní Afrika	57,20	53,48	400,00	2,44
Vaunatu	73,16	69,19	86,00	3,46
Namibie	66,15	60,54	450,00	3,17
Nikaragua	77,28	71,14	62,70	2,59
Kapverdy	78,20	70,40	53,70	2,38
Guatemala	74,94	67,88	140,00	3,91
Východní Timor	68,05	65,00	560,00	5,45
Ghana	61,73	59,89	450,00	3,99
Rovníková Guinea	53,56	50,68	-	5,04
Svazijsko	48,16	49,14	589,00	3,48
Kongo	59,19	56,42	426,00	5,05
Šalamounovy ostrovy	68,69	65,96	150,00	4,17
Sv. Tomáš a princ	68,01	64,09	160,00	4,22
Keňa	62,12	58,71	488,00	4,54
Papua-Nová Guinea	64,32	60,11	730,00	3,90
Lesotho	48,46	47,99	1200,00	3,15
Haiti	64,18	60,53	630,00	3,28
Uganda	59,05	57,04	440,00	6,06
Zambie	57,30	54,44	590,00	5,77
Benin	60,36	57,60	400,00	5,01
Rwanda	64,52	61,40	480,00	4,73
Malawi	54,23	54,06	680,00	5,55
Zimbabwe	56,46	55,46	960,00	3,64
Etiopie	63,79	60,79	680,00	4,77
Libérie	60,81	58,96	990,00	4,95
Burundi	54,96	51,40	500,00	6,21
Středoafrická republika	50,66	47,02	540,00	4,54
Eritrea	64,11	59,43	-	4,88
Mozambik	50,48	48,54	500,00	5,34
Demokratická republika Kongo	51,08	47,61	550,00	6,15
Průměr	64,91	60,99	360,61	3,88

Zdroj: WB (2014), vlastní zpracování

Příloha č. 11 Ukazatele zdravotní péče a plodnosti ve vybraných islámských zemích

Země	Naděje dožití žen	Naděje dožití mužů	Míra mateřské úmrtnosti	Úhrnná plodnost
Jordánsko	75,26	72,01	19,10	3,39
Turkmenistán	69,46	61,07	11,60	2,38
Maledivy	78,27	76,17	-	2,31
Palestina	-	-	-	-
Egypt	73,09	68,38	55,00	2,85
Uzbekistán	71,39	64,74	21,40	2,50
Sýrie	77,60	72,07	-	3,04
Indonésie	72,47	68,41	230,00	2,40
Kyrgyzstán	73,70	65,70	63,50	3,06
Tádžikistán	70,53	63,90	45,00	3,81
Maroko	72,21	68,69	130,00	2,65
Irák	72,78	65,43	84,00	4,15
Bangladéš	70,66	69,16	220,00	2,24
Pákistán	67,17	65,44	280,00	3,35
Tanzanie	61,31	58,90	450,00	5,36
Nigérie	52,02	51,42	550,00	6,02
Senegal	64,51	61,65	390,00	5,02
Mauritánie	62,74	59,71	690,00	4,78
Jemen	64,08	61,42	370,00	4,35
Džibutsko	62,40	59,29	-	3,53
Gambie	59,71	57,11	-	5,79
Pobřeží slonoviny	50,86	49,27	540,00	4,91
Komory	61,83	59,09	380,00	4,85
Súdán	63,49	59,96	94,00	4,56
Afghánistán	61,35	58,84	330,00	5,40
Guinea Bissau	55,37	52,30	410,00	5,05
Sierra Leone	45,27	44,95	860,00	4,86
Guinea	56,38	54,84	980,00	5,09
Mali	54,03	54,34	460,00	6,85
Burkina Faso	56,03	54,88	340,00	5,78
Čad	51,09	49,42	1100,00	6,49
Niger	57,65	57,33	650,00	7,58
Průměr	64,02	60,83	361,24	4,33

Zdroj: WB (2014), vlastní zpracování

Příloha č. 12 Ukazatele zdravotní péče a plodnosti ve vzorku zemí s ostatním náboženstvím

Země	Naděje dožití žen	Naděje dožití mužů	Míra mateřské úmrtnosti	Úhrnná plodnost
Čína	76,37	73,78	26,10	1,66
Thajsko	77,44	70,75	12,20	1,43
Mongolsko	71,21	63,23	47,00	2,45
Vietnam	80,27	70,87	69,00	1,79
Indie	67,74	64,26	210,00	2,53
Kambodža	73,80	68,44	210,00	2,93
Bhútán	67,79	67,15	-	2,32
Angola	52,56	49,63	-	6,10
Myanmar	66,87	62,75	320,00	1,98
Kamerun	55,24	53,09	670,00	4,94
Madagaskar	65,32	62,36	500,00	4,59
Nepál	68,68	66,47	280,00	2,50
Togo	56,64	55,01	-	4,75
Průměr	67,76	63,85	250,39	3,07

Zdroj: WB (2014), vlastní zpracování